

KS. KAZIMIERZ SZWARGA

KULT LITURGICZNY BŁ. KINGI W POLSCE¹

Zasadnicze miejsce w kulcie świętych zajmował zawsze element oficjalny, a więc zatwierdzone przez władzę kościelną formy czci publicznej, czyli kult liturgiczny. Rozpoczął się on zazwyczaj z chwilą wyniesienia sługi Bożego na ołtarze, gdyż akt ten był podstawą do oddawania mu czci publicznej. W 1170 r. pap. Aleksander III konstytucją *Audivimus* zastrzegł Stolicy Apostolskiej wyłączne prawo wynoszenia kogokolwiek na ołtarze, a więc także wydawania zezwolenia na kult publiczny². Odtąd nie wystarczał już „vox populi”, jak to było w starożytności chrześcijańskiej i na początku średniowiecza, ani aprobaty biskupa, jak w X i XI wieku³. W praktyce jednak w dalszym ciągu rozwijał się kult wielu świętych bez zatwierdzenia papieskiego, jedynie za wiedzą i zgodą biskupów miejscowych. Taki stan rzeczy trwał do czasów pap. Urbana VIII (1623-1644), kiedy to zajęto się kultem osób zmarłych w opinii świętości, a nie uznanych dotychczas przez Kościół za błogosławionych czy też świętych⁴. Natomiast dekret Św. Oficjum z 13 III 1625 r.⁵, a na-

¹ Artykuł niniejszy stanowi II rozdział rozprawy doktorskiej, zatytułowanej *Dzieje kultu bł. Kingi w Polsce*, Lublin 1969, pisanej na seminarium historii Kościoła, na Wydziale Teologicznym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, pod kierunkiem ks. doc. Bolesława Kumora.

² *Dekrety Grzegorza IX*, c. 1, [W:] *Corpus Iuris Canonici*, ed. A. Friedberg, p. II, Lipsiae 1881, vol. III, s. 45; por.: W. Plöchl, *Geschichte des Kirchenrechts*, Bd. IV, Wien 1966, s. 414 n.

³ Por.: J. Lisowski, *Kanonizacja św. Stanisława w świetle procedury kanonicznej Kościoła dzisiaj i dawniej*, Rzym 1953, s. 24, 114-6; J. Leclercq, F. Vandenbroucke, L. Bouyer, *La spiritualité du moyen-âge*, Aubier 1961, s. 314.

⁴ Do XVII w. nie znano różnicy między wyrazami „sanctus” a „beatus” — były one synonimami. Por.: Plöchl, op. cit., s. 415; M. Machejek, W. Padoacz, *Sprawy beatyfikacyjne na terenie diecezji*, Poznań 1957, s. 11.

⁵ Por.: *Magnum Bullarium Romanum*, ed. noviss. C. Cocquelines (cyt. *Bull.*), vol. IV, Luxemburgi 1742, s. 85 n.

stępnie konstytucja papieska *Coelestis Hierusalem* z 5 VII 1634 r., powtarzająca właściwie poprzedni dekret, zabraniała oddawania publicznego kultu osobom, których Kościół nie uznał oficjalnie za świętych⁶. Zakaz papieski obejmował wszystkie przejawy tego kultu, a więc mszę św. o słudze Bożym, oficjum brewiarzowe, wezwania kościołów, kaplic i ołtarzy, obrazy umieszczane w miejscach kultu publicznego, wota dziękczynne zawieszane u grobu, a także wydawanie drukiem żywotów bez aprobaty władz kościelnych.

Dekrety te zahamowały powstawanie nowych kultów bez pozwolenia Stolicy Apostolskiej, a w wielu innych wypadkach wpłynęły na rozpoczęcie lub przyspieszenie procesów beatyfikacyjnych czy kanonizacyjnych. Zaznaczały bowiem te dokumenty, że po przeprowadzeniu odpowiednich procesów mogły uzyskać zatwierdzenie papieskie kultu tych sług Bożych, którzy doznawali czci od niepamiętnych czasów (przynajmniej 100 lat przed konstytucją Urbana VIII) za wiedzą i tolerancją Stolicy Apostolskiej czy też biskupów miejscowych. Wtedy była to tzw. „beatificatio” oraz „canonisatio aequipollens” — „per viam cultus”

Zarządzenia te odnosiły się m. in. także do kultu bł. Kingi (1234-1292), żony księcia krakowskiego Bolesława Wstydlivego, a po jego śmierci zakonnicy w klasztorze klarysek w Starym Sączu. Była ona bowiem czczona przez ludzi od chwili śmierci, chociaż bez oficjalnego zatwierdzenia jej kultu przez papieża. Wszystkie zatem starania o wyniesienie jej na ołtarze, podejmowane od czasów Urbana VIII, miały na celu uznanie jej kultu. Zarówno procesy beatyfikacyjne, jak też po większej części nie ukończony jeszcze proces kanonizacyjny prowadzone były „per viam cultus” Miały więc udowodnić, że bł. Kinga odbierała od niepamiętnych czasów cześć publiczną za wiedzą i zgodą biskupów miejscowych. Dlatego w protokołach z działalności komisarzy procesowych, a także w spisanych zeznaniach świadków utrwalono wiele form publicznego i prywatnego kultu Błogosławionej, o których wiedzieli biskupi diecezjalni, a niekiedy w podobny sposób sami oddawali cześć świątobliwej Księżnej. Na tej podstawie dokonano beatyfikacji bł. Kingi, a następnie postarano się o uznanie jej pierwszorzędną patronką Polski i Litwy, przyznanie jej najwyższej rangi święta, formularza mszalnego, oficjum brewiarzowego i innych form kultu liturgicznego.

W artykule niniejszym omówione będą zarówno formy publicznej czci bł. Kingi rozwijające się stopniowo przed jej beatyfikacją, będące

⁶ Ibid., Appendix Pontificiarum Constitutionum Smi D. N. Urbani Octavi [...], s. 33-5; Benedictus XIV [Prosper Lambertini], *Opus de Servorum Dei beatificatione et beatorum canonisatione*, Prati 1839, t. II, s. 475 n., 478-80; por.: L. Pastor, *Geschichte der Päpste im Zeitalter der katholischen Restauration und des Dreissigjährigen Krieges*, Bd. XIII, Freiburg i. Br. 1929, s. 593.

zarazem podstawą wyniesienia jej na ołtarze, jak też formy kultu liturgicznego, które rozwijały się po jej beatyfikacji oraz w trakcie starań o kanonizację. Do tych form kultu należy zaliczyć nie tylko święta, mszę św., modlitwę brewiarzową, ale także odpusty nadawane przez Kościół ze względu na postać Błogosławionej, uwzględnianie jej imienia w Litanii do Wszystkich Świętych czy też tworzenie własnej litanii do niej, poświęcanie na jej cześć ołtarzy, kaplic oraz kościołów. Wszystkie bowiem te formy kultu kierowane były przepisami kościelnymi. Chronologicznie artykuł niniejszy obejmuje czas, jaki upłynął od śmierci bł. Kingi aż do wybuchu II wojny światowej.

1. UROCZYSTOŚCI ZWIĄZANE Z POSTACIĄ BŁ. KINGI

Pierwszą formą liturgicznego kultu każdego świętego stawał się zwyczaj dzień poświęcony jego czci, a więc święto. Najczęściej była to rocznica jego zgonu i stąd dzień ten nazywał się „natalitia, dies natalis” — dzień narodzin dla nieba⁷. Dla bł. Kingi był to dzień 24 VII.

Chociaż święto lipcowe miało być obchodzone już wkrótce po śmierci Błogosławionej, to jednak początkowo bardziej uroczyste był obchodzony w Starym Sączu dzień Trójcy Św.⁸ Była to uroczystość tytularna i patronalna kościoła klasztornego. Z tym właśnie dniem, będącym równocześnie dniem odpustowym, łączono początkowo najwięcej nabożeństw i zwyczajów związanych z postacią bł. Kingi. Już J. Długosz zanotował, że pielgrzymi szukający uzdrowienia u jej grobu, przybywali do Starego Sącza na dzień Trójcy Św.⁹ Późniejsze źródła wspominały o tym coraz częściej. I chociaż wraz z upływem czasu coraz uroczystej obchodzono święto lipcowe, to jednak do beatyfikacji bł. Kingi dzień Trójcy Św. zachował pierwsze miejsce pod względem liczby pielgrzymów i nabożeństw odpustowych¹⁰. Po beatyfikacji bł. Kingi (1690) uroczystość Trój-

⁷ Por.: *Konstytucja o liturgii*, art. 4, [W:] *Sobór Watykański II*, Poznań 1968, s. 84 n.

⁸ Por.: M. Frankowic, *Wizerunek świętej doskonałości [...] w wielkiej Słudze Bożej Błogosławionej Kunegundzie [...] jaśniejący*, Kraków 1718, s. 279, 335; Wizytacja Jana Foxa archidiacona krakowskiego z polecenia bpa M. Szyszkowskiego — rkps, Archiwum Klasztoru Klarysek w Starym Sączu (cyt. AKKS), Rf/a-7, s. 79.

⁹ J. Długosz, *Vita Beatae Kunegundis*, [W:] *Joannis Dlugossi Senioris. Opera omnia*, ed. A. Przeździecki, Cracoviae 1887, s. 325 n.

¹⁰ Wspominali o tym świadkowie wszystkich trzech procesów beatyfikacyjnych — z 1628, 1629 i 1684 r. Ponieważ akta tych procesów zawiera łącznie jeden rękopis, dlatego ze względów praktycznych tylko on jest cytowany w niniejszym artykule: *Processus novus particularis in causa beatificationis seu canonisationis*

cy Św. schodzi wprawdzie na drugi plan, ale zawsze pozostaje oficjalnie najważniejszym świętem w starosądeckim kościele klasztorным¹¹.

Bezpośrednio z kultem bł. Kingi związane było święto 24 VII jako pamiątka jej śmierci. Do XVII w. jednak to święto nie było wymieniane w kalendarzach diecezji krakowskiej. Mimo tego w okresie trwania procesów beatyfikacyjnych, a więc w XVII w., obchodzone już było w Starym Sączu bardzo uroczyście przez całą oktawę, przy udziale wielu pielgrzymów¹². Chociaż nie było to święto obowiązujące, mieszczanie starosądecy i ludzie z okolicznych wiosek dobrowolnie wstrzymywali się w tym dniu od pracy¹³. W kościele klasztorным dzień świąteczny roz-

Servae Dei Cunegundis Ducissae et Reginae Poloniae, conventus Sandecensis Ordinis S. Clarae professae, super cultu immemorabili eiusdem Servae Dei exhibitio [...]
A. D. 1684 [...] (cyt. Proc. beat.) — rkps, Archivum Congregationis SS. Riti, Roma, Proc. 647, k. 61', 62', 200, 211', 215, 217, 225' n., 301', 324', 349', 367, 402, 455', 485, 530; por.: Frankowic, op. cit., s. 405 nn.; *Acta Sanctorum*, ed. Bollandistarum, t. XXXII, Julii t. V, Parisiis et Romae 1868 (cyt. *Acta SS.*), s. 661.

¹¹ Por.: Zbiór wszystkich nabożeństw i zwyczajów zakonnych, spisany w r. 1844 i pomnożony do r. 1859 (cyt. Zbiór nabożeństw) — rkps, AKKS, Rk/b-3, k. 18'; Pamiętnik ważniejszych szczegółów klasztoru starosądeckiego od roku 1844 do 1853 (cyt. Kronika II) — rkps, AKKS, Kr/2, s. 13, 17, 21, 36, 44, 53 n., 65 n.; Pamiętnik klasztoru naszego starosądeckiego od roku 1853 do 1856 (cyt. Kronika III) — rkps, AKKS, Kr/3, k. 1', 3 n., 20 nn.; Pamiętnik klasztoru starosądeckiego od dnia 15 maja 1856 do 1868 r. (cyt. Kronika IV) — rkps, AKKS, Kr/4, s. 4 n., 12 nn.; Pamiętnik klasztoru starosądeckiego zakonu S. M. Klary, fundacji S. M. Kunegundy od roku 1868 w maju do 1880 r. (cyt. Kronika V) — rkps, AKKS, Kr/5, s. 4 nn.; Pamiętnik klasztoru starosądeckiego zakonu S. M. Klary, fundacji S. M. Kunegundy od 1 stycznia roku 1881 do 1885 roku (cyt. Kronika VI) — rkps, AKKS, Kr/6, s. 6, 8 nn.; Pamiętnik klasztoru starosądeckiego za przełożenstwa N. Ksieni i Dobrodziejki Reginy Ćwierzyk, zaczynający się od roku 1883 dnia 10 stycznia [do roku 1894] (cyt. Kronika VII) — rkps, AKKS, Kr/7, s. 12, 14, 32 nn.; Pamiętnik klasztoru starosądeckiego za przełożenstwa N. Panny Ksieni Petroneli Klary Oskard, zaczynający się od 2 stycznia 1894 r. [do 1900 r.] (cyt. Kronika VIII) — rkps, AKKS, Kr/8, s. 31, 52 nn.; Pamiętnik klasztoru starosądeckiego za przełożenstwa P. M. Ksieni Lucy Kingi Haidinger od 1 I 1901 w połowie drugiego trzeclecia jej macierzyńskich rządów (cyt. Kronika IX) — rkps, AKKS, Kr/9, s. 8, 29 nn.; Kronika klasztoru bł. Kingi pod rządami przew. Matki Ksieni Żofii Serafiny Hańskiej. R. 1911—1915 (cyt. Kronika X) — rkps, AKKS, Kr/10, s. 18 nn.; Kronika klasztoru bł. Kingi w roku wojennym trzecim 1917 do końca roku 1934 (cyt. Kronika XI) — rkps, AKKS, Kr/11, s. 31 nn.; Kronika klasztoru bł. Kingi w Starym Sączu od r. 1935 do 1938 włącznie (cyt. Kronika XII) — rkps, AKKS, Kr/12, s. 19 nn.

¹² Por.: Proc. beat., k. 102', 324', 328, 440', 446', 452, 456', 457', 461, 473', 477', 482, 486, 492, 503, 509, 516, 523, 526-36', 540', 554' n., 623'. Księgi wydatków klasztornych wspominały, że organista otrzymywał 6 zł „za codzienne latanie w oktawie S. Kunegundy” (por.: Księgi wydatków klasztornych (cyt. KWK) z lipca 1692 r. — rkps, AKKS, DW/10a; z lat 1697-98, DW/11a; z 1703-05, DW/14a).

¹³ Por.: Proc. beat., k. 301', 324', 328, 337', 367', 478, 482, 486, 526', 533, 537, 540', 547'

począł się i kończył uroczystą procesją ze starożytną figurą bł. Kingi od furty klasztornej do kościoła¹⁴. Odprawiano msze św. śpiewane, zwłaszcza sumę z kazaniem, następnie nieszpory i inne nabożeństwa, a pielgrzymi przystępowali do spowiedzi i komunii św.¹⁵

Również w innych miejscowościach związanych z kultem Błogosławionej obchodzone było już przed beatyfikacją jej święto. Chodzi tu szczególnie o Wieliczkę, Bochnię i Nowy Korczyn. W pierwszych dwóch miejscowościach święto to stało się popularne dzięki rozwijającemu się kultowi bł. Kingi wśród górników kopalni soli. Na podstawie jednak istniejących obecnie źródeł niezmiernie trudną rzeczą byłoby ustalenie początków omawianego święta wśród górników bocheńskich i wielickich kopalni. Z pewnością obchodzone było ono od początku XVII stulecia, gdyż świadkowie procesu beatyfikacyjnego z 1684 r., opowiadając o istniejącym zwyczaju, nie wiedzieli już, w jakich okolicznościach on powstał¹⁶. Prawdopodobnie początkowo uroczystość bł. Kingi miała tutaj charakter czysto prywatny. Bardziej uroczyste natomiast zaczęto ją obchodzić po r. 1645, tzn. po ugaszeniu pożaru w wielickich żupach solnych¹⁷. Wiadomo także, że uroczyste obchodzili pamiątkę zgonu bł. Kingi górnicy kopalni soli należącej do rodziny Lubomirskich od czasu wzniesienia ołtarza pod jej wezwaniem w kościele reformatów w Wieliczce, a więc najpóźniej od 1660 r.¹⁸ Michał Treter, ówczesny administrator kopalni, który wznosił ten ołtarz, składał też coroczną ofiarę zakonnikom z racji odprawiania nabożeństw w dniu 24 VII¹⁹.

Oficjalnego charakteru dla górników kopalni soli nabrała uroczystość bł. Kingi w drugiej połowie XVII w. dzięki wyraźnej inspiracji ze strony króla i specjalnym legatom pieniężnym. Już bowiem król Jan Kazimierz w 1665 i 1667 r. uposażył z żup solnych kościoł w Bochni i nakazał przy tym odprawiać na cześć bł. Kingi mszę św. w dniu jej święta²⁰. Natomiast Michał Korybut Wiśniowiecki, powołując się na przykład swych poprzedników, wydał w 1670 r. specjalny dokument, którym

¹⁴ Por. *ibid.*, k. 62', 440', 446', 456', 503, 509, 512', 516, 519', 523, 533', 620 nn.

¹⁵ Por. *ibid.*, k. 301', 324', 337', 440', 469 n., 473', 503, 515, 516, 519', 526', 533', 547', 554 n.

¹⁶ *Ibid.*, k. 555, 556', 583', 586' n., 588', 591, 592', 596-7, 601, 605'; por.: *Elenchus actorum canonisationis b. Cunegundis Reginae Poloniae (1733-1747)* (cyt. *Proc. can.*) — rkps, Archivum Congregationis SS. Riti, Roma, Depozyt Postulatorii Generalnej oo. Franciszkanów, bez sygn., k. 276.

¹⁷ Por.: *Proc. beat.*, k. 556'.

¹⁸ *Ibid.*, k. 556 n., 601.

¹⁹ *Ibid.*, k. 605'.

²⁰ Streszczenie odpowiednich dekretów Jana Kazimierza z 1665 i 1667 r. podaje Andrzej Fischer, adiunkt inspektoratu górniczego w Bochni i Wieliczce ok. 1835 r. Por.: *Teka Fischera* — rkps, Muzeum w Bochni, nr 634, s. 168-75.

ufundował ku czci Błogosławionej doroczne nabożeństwo w dniu jej święta w wielickim i bocheńskim kościele parafialnym. Wyzaczył przy tym stałą pensję, wypłacaną corocznie z dochodów kopalni soli, dla wspomnianych kościołów. Obowiązkiem zaś kapłanów pracujących przy tych kościołach było odprawianie w wigilię św. Jakuba (24 VII) mszy św. śpiewanej z kazaniem i wszystkimi ceremoniami należącymi do nabożeństw uroczystych. Zobowiązani byli także w niedzielę poprzedzającą święto ogłosić wiernym z ambony i zachęcić ich do licznego udziału w uroczystości. Wszyscy bowiem górnicy wraz z urzędnikami kopalni, zgodnie z dekretem królewskim, mieli obowiązek brać udział w tym uroczystym nabożeństwie i polecać Błogosławionej swe prace oraz potrzeby króla i Królestwa. Dokument ten włączony został do protokołu Komisji Żupnej z 1670 r.²¹

²¹ Ze względu na wagę tego dokumentu przytaczamy tutaj obszerniejsze jego fragmenty: „Zawdzięczając Bogu Najwyższemu dobrodziejstwo, które narodowi naszemu w Bochni i w Wieliczce przez otworzenie skarbów solnych za przyczyną Błogosławionej Kunegundy Królowej Polskiej hojnie pokazał na chwałę Majestatu Jego i na cześć i na pamiątkę tejże Błogosławionej Kunegundy, i na uproszenie przez nią dalszych wszelkich królowi imci nowo panującemu [...] szczęśliwości, a stąd na dobro całej Rzeczypospolitej [...] terazniejszym naszym dekretem ordynujemy kościołowi wielickiemu i bocheńskiemu i ich kapłanom z żupp Wielickich i Bocheńskich na osobliwe nabożeństwo provizje niżej opisane, to jest, iż z tych obydwóch żupp wielickich i bocheńskich administratorowie ich pro tunc będący wiecznymi czasy na każde święto Błogosławionej Kunegundy kościołom wyżej mianowanym i ich kapłanom, w Bochni po złotych sto dwadzieścia, a w Wieliczce po złotych półtorasta [...] całe i zupełnie oddawać będą powinni [...] Względem której provizji duchowieństwo pomienione, przy tych kościołach będące, każdego roku w dzień Wigilii S. Jakuba Apostoła in Julio Wotywę dać de SSma Trinitate, póki Błogosławionej Kunegundy kanonizacja nie przyjdzie, cum gratiarum actione pro beneficiis Dei et imploratione szczęśliwego panowania I. K. Mci, teraz i na potem będącemu z cantem fraktowym lubo chorałowym, z kazaniem i z inszymi ceremoniami do solennego nabożeństwa należącemi, tak jako już pierwsza Msza taka podczas Komisji terazniejszej szczęśliwie odprawiona jest, wiecznymi czasy odprawować mają [...] A na tej Mszy Świętej aby urzędnicy żupni, natenczas praesentes i robotnicy wszyscy tak do robót żupnych należący, jako wysłużeni i wyrobieni bywali, zdrowia i roboty swoje przez Błogosławioną Kunegundę na chwałę Majestatu Boskiego ofiarowali, i ze wszystkim ludem natenczas zgromadzonym, za zaleceniem kaznodziei, za dobrodziejstwa Boskie pokornie dziękowali, i o szczęśliwe panowanie I. K. Mci teraz i na potem będącego, dobro Rzplitej, o pomnożenie dobrodziejstwa tego, tudzież szczęśliwe robót i urzędów swoich prowadzenie, łaski i miłosierdzia Jego gorąco prosili, onym obowiązujemy, gwoli czemu, aby to nabożeństwo w niedzielę dzień wyżej opisany poprzedzającą, z ambony kościołów tychże opowiadane i zalecone było perpetuis temporibus mieć chcemy [...]”. (Commissia w Żupach Wielickich i Bocheńskich, Dnia XX miesiąca Czerwca zaczęta, a skończona dnia IV miesiąca Sierpnia Roku Pańskiego Tysiącznego Sześćsetnego Siedmudziesiątego — rkps, Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu (cyt. BOW), nr 4182, 241/II, k. 47 n.; por.: Proc. beat., k. 596' n.).

Zgodnie z powyższym dokumentem i zeznaniami świadków procesu beatyfikacyjnego z 1684 r. górnicy kopalni soli w Wieliczce i Bochni nie pracowali zawodowo w święto bł. Kingi, tylko byli obecni na mszy św. z kazaniem oraz na innych nabożeństwach, odprawianych w kościołach parafialnych także wieczorem²². W Bochni górnicy modlili się także prywatnie przed jej obrazem umieszczonym w tym dniu na głównym ołtarzu — wśród ozdób, świec i kwiatów — w kościele parafialnym²³.

W Nowym Korczynie natomiast, gdzie ciągle trwała żywa pamięć o pobycie bł. Kingi, w XVII w. nie świętowano w dniu 24 VII, lecz w najbliższą niedzielę. Wtedy przy licznych udziale wiernych i pielgrzymów z sąsiednich okolic odbywała się uroczysta procesja, która rozpoczynała się w kościółku św. Mikołaja nad Nidą, gdzie zgodnie z tradycją miała się często modlić Błogosławioną, a następnie ulicami i przez rynek miejski zdążała do kościoła parafialnego²⁴.

Tak więc już przed beatyfikacją bł. Kingi obchodzone było w miejscowościach związanych z jej postacią święto 24 VII, choć bez oficjalnego uznania przez władze kościelne. Sytuacja zmieniła się po beatyfikacji, gdy 16 XII 1690 r. Kongregacja Obrzędów wydała dekret, zatwierdzony nazajutrz przez pap. Aleksandra VIII, na mocy którego to dekretu zezwolono na obchodzenie dorocznego święta ku czci Błogosławionej w dniu 24 VII w rycie „semiduplex” przez kler zakonny i diecezjalny w całej Polsce i zakon franciszkański na całym świecie²⁵. Bardzo uroczyste obchodzone było w 1691 r. pierwsze oficjalne święto bł. Kingi. W Starym Sączu połączono je z pobeatyfikacyjnym „triumfem bł. Kingi”²⁶. Podobne obchody miały miejsce także w innych ośrodkach kultu

²² Por.: Proc. beat., k. 555, 556', 583', 586' n., 588', 591, 592', 596-7; Frankowic, op. cit., s. 395.

²³ Proc. beat., k. 588'.

²⁴ Ibid., k. 565 n., 577 n.

²⁵ Por.: Summarium, [W:] Proc. can., k. 621; Status causae B. Kingae vel Cunegundis, [W:] Acta canonisationis b. Cunegundis, Varia 2 (cyt. Proc. can. V. 2) — rkps, Archivum Congregationis SS. Riti, Roma, Depozyt Postulatorii Generalnej oo. Franciszkanów, bez sygn., k. 106; Confirmationis B. Cunegundis in principalem Patronam Regni Poloniae Magnique Ducatus Lituaniae [...] Memoriale — Bibliothèque Nationale, Paris, H. 836 (21212), k. 2; Frankowic, op. cit., s. 422; Acta SS., Julii t. V, s. 663.

²⁶ Por.: Inventarium bonorum conventus in Antiqua Sandecz (Kopiarz dokumentów z lat 1251-1792) (cyt. Inv. bon.) — rkps (XVII-XVIII w.), AKKS, nr 3 Gr/a-1, k. 306 n.; Pamiętniki starodawne klasztoru starosądeckiego. Tradycje i rozmaite ustne podania od starych i drogich matek dobrodziejek naszych zebrane i spisane na pamiątkę przez lat kilka aż do r. 1860 (cyt. Pamiętniki starodawne) — rkps, AKKS, Rk/b-4, s. 8; Frankowic, op. cit., s. 424 n.; S. Załęski, *Św. Kinga i jej klasztor starosądecki (szkic historyczny)*, Lwów 1882, s. 105.

Błogosławionej, a zwłaszcza w kościele klarysek św. Andrzeja w Krakowie²⁷.

Przyznanie dla bł. Kingi święta w rycie „semiduplex” nie zadowoliło jeszcze jej czcicieli w Polsce. Dlatego płynęły do Rzymu prośby w sprawie bł. Kingi, szczególnie od dworu królewskiego Jana III Sobieskiego. W listach tych proszono teraz przede wszystkim o uznanie Błogosławionej za pierwszorzędną patronkę Królestwa Polskiego i Wielkiego Księstwa Litewskiego²⁸, a co za tym idzie, o podniesienie rytu jej święta do „duplex primae classis cum octava”²⁹. Prośby te odniosły skutek częściowy, bo Kongregacja Obrzędów, na wniosek promotora wiary kard. Albano, dekretem z 18 VI 1695 r., zatwierdzonym przez pap. Innocentego XII 22 VI t. r., podniosła tymczasowo (pro tunc) tylko ryt święta i oficjum do „duplex per annum” dla Królestwa Polskiego i prowincji przyległych³⁰.

Trudności w uznaniu bł. Kingi pierwszorzędną patronką Polski stwarzał przede wszystkim dekret Kongregacji Obrzędów z 23 III 1630 r., wydany z woli pap. Urbana VIII, według którego na patronów narodu czy państwa można było odtąd wybierać jedynie świętych kanonizowanych, z wyraźnym wykluczeniem błogosławionych³¹. Niemniej były nieliczne wypadki uznania za patronów już po 1630 r. postaci błogosławionych, kiedy w grę wchodziły specjalnie ważne okoliczności i względy, zwłaszcza dobro religii³². Na te precedensy powoływano się w listach wysyłanych z Polski do Rzymu po 1695 r. Przedkładano w nich pap. Klemensowi XI i innym dygnitarzom rzymskim te same prośby, co przed r. 1695, a oprócz tego proszono o przeniesienie święta bł. Kingi na pierwszą niedzielę po Nawiedzeniu św. Elżbiety lub na niedzielę po 24 VII

²⁷ Por.: Zapiski klasztorne ksieni ss. klarysek ze Starego Sącza, 1685-1712 — rkps, BOW, nr 391, s. 5.

²⁸ Za patronkę Polski uważano bł. Kingę od dawna (por. np. *Synodus provincialis Gnesnensis provinciae sub [...] Joanne Węzyk [...] Petricoviae A. D. 1628 [...] celebrata*, Cracoviae 1641, s. 103; *Acta SS.*, Julii t. V, s. 661).

²⁹ Por.: Proc. can., k. 621; *Acta canonisationis b. Cunegundis, Varia 1* (cyt. Proc. can. V. 1) — rkps, Archivum Congregationis SS. Riti, Roma, Depozyt Postulatorii Generalnej oo. Franciszkanów, bez sygn., k. 154, 165; Proc. can. V. 2, k. 34, 106-7.

³⁰ Odpis dekretu *Cum sub die* — AKKS, BK/a-2; por.: Proc. can., k. 621; Proc. can. V. 1, k. 110, 147, 154, 165; Proc. can. V. 2, k. 106-7; Frankowic, op. cit., s. 430 n.; KWK z 1699 r. — rkps, AKKS, DW/111a.

³¹ Por.: *Decreta authentica Congregationis Sacrorum Rituum ex actis eiusdem collecta eiusque auctoritate promulgata* [...], vol. I, Romae 1898, s. 128; *Benedictus XIV*, op. cit., t. IV, s. 531 n.

³² W 1674 r. przyznano np. tytuł patrona Polski i Litwy Stanisławowi Kostce, który wtedy był tylko beatyfikowanym (por.: *Benedictus XIV*, op. cit., t. IV, s. 534 n.).

oraz o udzielenie odpustu zupełnego na to święto³³. Wysyłał w tej sprawie kilka razy pisma król August II Sas, a także nuncjusz papieski Odescalchi, prymas Stanisław Szembek i episkopat polski, magnaci polscy i litewscy oraz ksieni klasztoru starosądeckiego Konstancja Jordanówna³⁴.

Znowu tylko częściowo spełnione zostały powyższe prośby, kiedy dekretem Kongregacji Obrzędów z 31 VIII 1715 r., zatwierdzonym przez pap. Klemensa XI, przyznano Błogosławionej tytuł pierwszorzędnej patronki Królestwa Polskiego i Wielkiego Księstwa Litewskiego³⁵. Ryt święta natomiast pozostał nadal „duplex per annum”. Stąd jeszcze raz król August II Sas przesyłał do papieża listy z prośbami w tej sprawie, a oprócz tego wystosowano do Rzymu urzędowe „memoriale”³⁶. Na skutek tych zabiegów dekretem Kongregacji Obrzędów *Non minus pie* z 10 III 1725 r., zatwierdzonym kilka dni później przez pap. Benedykta XIII, podniesiony został w Polsce i W. Księstwie Litewskim ryt święta bł. Kingi do „duplex I classis cum octava”, a samo święto zostało równocześnie przeniesione na niedzielę po 24 VII³⁷.

I tak po trudnych długoletnich staraniach uroczystość Błogosławionej zyskała najwyższą rangę święta. Ogłoszenie odnośnego dokumentu papieskiego było okazją do odprawienia specjalnego nabożeństwa w Starym Sączu, połączonego z procesją od kościoła franciszkanów do kościoła klarysek³⁸. Odtąd niemal przez dwa wieki widniało w kalendarzach liturgicznych w Polsce święto bł. Kingi jako „duplex I classis cum octava” i obchodzone było uroczystie w niedzielę po 24 VII czy ewentualnie w sam dzień pamiętki śmierci Błogosławionej, jeżeli wypadała wtedy

³³ „Tertia denique gratia pro translatione festivitatis: vel ad primam Dominicam post Visitationem BMV ad sanctam Elisabeth (sicuti petitur, ex quo natalitia dies 24 Julii valde illi proxima est); vel ad primam Dominicam post ipsam diem 24 Julii (quemadmodum similis gratia legitur indulta pro supradicto Beato Stanislao) [...]” (Memoriale przedstawione do Kongregacji Obrzędów w 1715 r. — Bibliothèque Nationale, Paris, H. 836, k. 2-8).

³⁴ Por.: Canonisationis B. Cunegundis Reginae Poloniae Ord. S. Clarae. Summarium — Bibliothèque Nationale, Paris, H. 836, k. 3-16; Proc. can., k. 476 n., 600-2'; Proc. can. V. 1, k. 169, 170, 233'; Zapiski klasztorne ksieni ss. klarysek ze Starego Sącza, 1685-1712 — rkps, BOW, nr 391, s. 7 n.

³⁵ Por.: Proc. can., k. 602' n., 616, 621'; Benedictus XIV, op. cit., t. IV, s. 535.

³⁶ Por.: Proc. can., k. 476', 527, 638.

³⁷ Dekret *Non minus pie* — rkps, AKKS, BK/a-3; Proc. can., k. 310'; Proc. can. V. 2, k. 37, 106-7'

³⁸ Por.: Liber inventariorum tam ecclesiae, quam conventus nostri Veterosandecensis Ord. Min.-Conv. [...] 1780 — rkps, Archiwum Franciszkanów w Krakowie (cyt. AFK), Stary Sącz I, s. 3 n.; Proc. can., k. 73, 93', 402'.

niedziela³⁹. Zmieniło się to dopiero w czasie reformy kalendarza liturgicznego za pap. Piusa X⁴⁰. Wtedy to obniżono w Polsce ryt święta bł. Kingi na „duplex majus”, z wyjątkiem zakonu klarysek i franciszkanów konwentualnych, zatrzymujących dawny ryt.⁴¹

Oprócz oktawy, obchodzonej zgodnie ze zwyczajem i wspomnianym poprzednio dekretem papieskim bardzo uroczyście po święcie Błogosławionej, urządzano w Starym Sączu również nowennę przygotowującą wiernych na tę uroczystość. Jednak, zgodnie z przekazami źródłowymi, jeszcze w XVII i XVIII w. miała ona charakter czysto wewnętrzny dla klasztoru starosądeckiego⁴². Dokumenty biskupów tarnowskich, zezwalające na taki obchód nowenny dla wiernych, pojawiły się dopiero od 1918 r.⁴³ Nieco wcześniej znane było triduum czy też biduum przed świętem lipcowym Błogosławionej⁴⁴.

Również w kilku innych miejscowościach, poza Starym Sączem, święto bł. Kingi obchodzone było szczególnie uroczyście, także po jej beatyfikacji. Było tak przede wszystkim tam, gdzie mieszkali górnicy kopalni soli, którzy czcili Błogosławioną jako swą szczególną patronkę. Zaprzestano wprawdzie odprawiania specjalnego nabożeństwa ku jej czci dla górników kopalni soli Lubomirskich w kościele reformatów w Wieliczce, gdyż od 1717 r. kopalnia ta została włączona do żup królewskich,

³⁹ Por.: A. Nowowiejski, *Ceremoniał parafialny dla duchowieństwa pasterstwem dusz zajętego*, t. II, Warszawa 1894, s. 373-8. W zakonie franciszkańskim poza Polską obchodzone było to święto 27 VII w rycie „duplex minus” (por.: *Horae diurnae Breviarii Romani*, Wenecja 1746, s. 592; Kämpfen 1773, s. 377). Natomiast na terenie Spisza obchodzono święto bł. Kingi w VII niedzielę po Zielonych Świętach (por.: *Officia nova propria dioecesis Scepusiensis, Cassoviae 1829*, s. 249-53).

⁴⁰ Reforma liturgiczna przeprowadzana w tym czasie opierała się na konstytucji apostolskiej *Divino afflatu* z 1 XI 1911 r., motu proprio *Abhinc duos annos* z 23 X 1913 r., a także na dekretach Kongregacji Obrzędów z 20 XII 1911 i 28 X 1913 r. Por.: „Acta Apostolicae Sedis”, 3 (1911), nr 17, s. 633-8, 639-51; 5 (1913), nr 16, s. 449-51, 457-64; J. Schmidlin, *Papstgeschichte der neuesten Zeit*, Bd. III, München 1936, s. 48 n.

⁴¹ Por.: Proc. can. V. 1, k. 99; Proc. can. V. 2, k. 53.

⁴² Por.: Przygotowanie na uroczystość B. Matki Kunegundy s., [W:] Przygotowanie do ŚŚ. uroczystych na rok cały, które się poczyna od Adwentu — rkps (XVII w.), AKKS, nr 143, k. 57-8'; Przygotowanie do uroczystości S. Matki Kunegundy, [W:] Rekolekcje duchowne — rkps (XVII w.), AKKS, nr 146, k. 99-100; Przygotowanie na uroczystość S. Matki Kunegundy, [W:] Akty i intencje do powinności zakonnych — rkps (XVIII w.), AKKS, nr 67, s. 249-54.

⁴³ Dekret L. Wałęgi, biskupa tarnowskiego, z 11 VII 1920 r. — rkps, AKKS, BK/h-20; por.: Kronika XI, s. 44, 71, 120, 139; Kronika XII, s. 20 n.; Proc. can. V 2, k. 39.

⁴⁴ Por.: Dokumenty dotyczące relikwii i kultu bł. Kingi (XVII-XX w.) (cyt. Dokumenty) — rkps, AKKS, BK/h-12, h-13, h-16; por.: Kronika X, s. 14, 18, 97, 191; Kronika XI, s. 106.

ale mieli oni obowiązek uczestniczenia w nabożeństwach odprawianych w niedzielę po 24 VII w kościele parafialnym⁴⁵. Od 1733 r. święto bł. Kingi było wyraźnie wymieniane wśród uroczystości obchodzonych przez górników kopalni soli w Wieliczce⁴⁶. W Bochni jego obchód połączony był z odpustem górniczym⁴⁷. W tym też przede wszystkim dniu wypłacano pensje z żup bocheńskich i wielickich⁴⁸.

Za sprawą Aleksandra Heitera, administratora salin krakowskich z ramienia Austrii, zniesione zostało w 1782 r. w Wieliczce święto bł. Kingi wraz z innymi świętami górniczymi, a w ich miejsce wprowadzono uroczystość św. Józefa i św. Teresy⁴⁹. Potem, w związku ze staraniami o pozyskanie dla kopalni wielickiej relikwii bł. Kingi, proponował Heiter przywrócenie jej święta, a zniesienie go dla górników bocheńskich⁵⁰. Ponieważ jednak do tego nie doszło, dlatego w Wieliczce odtąd był to dzień pracy, a w Bochni górnicy świętowali nadal⁵¹. Niemniej w dniu tym i w Wieliczce odbywały się nabożeństwa ku czci Błogosławionej, połączone z odpustem parafialnym, a w późniejszym czasie także z nabożeństwem 40-godzinnym⁵². Przynajmniej od początku

⁴⁵ Por.: J. Hrdina, *Geschichte der Wieliczkaer Saline*, Wien 1842, s. 150.

⁴⁶ Por.: Liber munimentorum noviter collectorum vindicatorum et vindicandorum proventuum sacristiam ecclesiae Vielicensis et adm. rev. Sacristianum concennens cura et labore [...] Joannis Muszyński [...] conscriptus [...] A. D. 1753 (cyt. Liber munimentorum) — rkps. Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie (cyt. AKMK), bez sygn., s. 24, 99.

⁴⁷ W XVIII w. odbywał się w Bochni odpust „Dedicationis Beatae Cunegundis Fundatricis ecclesiae” (por. Acta statuum ecclesiarum, beneficiorum eorumque rectorum, inventariorum [...] tum decretorum reformationum a [...] Caietano Ignatio Sołtyk [...] episcopo Cracoviensi [...] latorum [...] decanatus Lipnicensis a. D. 1773 conscripta (cyt. Acta statuum ecclesiarum) — rkps, AKMK, AV 49, s. 101).

⁴⁸ Por.: Liber munimentorum, s. 17, 21, 62, 64, 68; Visitatio archidiaconatus Cracoviensis per [...] Michaellem de Magna Kunice Kunicki episcopum Arsioenensem suffraganeum et archidiaconum pro tunc Cracoviensem [...] peracta (Bochnia 1730) (cyt. Visitatio M. Kunicki) — rkps, AKMK, AV Cap. 61, s. 730.

⁴⁹ Por.: W. Chołkowski, *Historja polityczna dawnych klasztorów panieńskich w Galicyi 1773-1848 na podstawie akt cesarskiej kancelarii nadwornej*, Kraków 1905, s. 53 n.

⁵⁰ Por.: L. Ceňak, Inwentarz Archiwum Salinarnego za lata 1772-1867, t. I, s. 137 n. — rkps, Muzeum Żup Krakowskich Wieliczka (cyt. MŻKW), bez sygn.; Chołkowski, op. cit., s. 53 n.

⁵¹ Rząd austriacki skasował wtedy także dotację Michała Korybuta Wiśniowieckiego, związaną ze świętem bł. Kingi.

⁵² Por.: Proc. can. V. 2, k. 229'; Kronika XII, s. 71; Odpisy listów w sprawie kultu i kanonizacji bł. Kingi od 1936 r. (cyt. Odpisy listów) — rkps, AKKS, BK/i-3, s. 15-7; J. Pabis, *O kanonizację bł. Kunegundy*, Tarnów 1947, s. 38 n.

XIX w. obchodzili uroczyste święto bł. Kingi również górnicy kopalni soli w Drohobyczu (w granicach dawnej diec. przemyskiej) ⁵³.

W kościele i klasztorze klarysek w Krakowie zawsze czczona była przede wszystkim bł. Salomea. Ale i tutaj coroczne święto oraz rocznice bł. Kingi zaliczane były do głównych uroczystości klasztornych ⁵⁴. Brak źródeł nie pozwala na dokładniejszy opis nabożeństw i zwyczajów wiążących się w tym klasztorze ze świętem Błogosławionej. Wiadomo jedynie, że do wybuchu II wojny światowej łączono z niedzielą po 24 VII doroczny odpust z uroczystą sumą i nieszporem, a licznie zgromadzonym wiernym podawano do ucaławiania relikwie bł. Kingi ⁵⁵.

Nowy ośrodek kultu bł. Kingi wytworzył się z początkiem XX w. wokół wybudowanej w tym czasie groty w Pieninach. Bardzo popularne stały się urządzone tutaj corocznie odpusty, w których biorą udział górale z okolicznych miejscowości, a także turyści i kuracjusze ⁵⁶. Doroczny odpust wyznaczono na dzień lipcowego święta Błogosławionej również w Babicach pod Warszawą ⁵⁷, w Harklowej (diec. przemyska) ⁵⁸ oraz w Żegiestowie Zdroju ⁵⁹.

W kościele klasztornym w Starym Sączu, poza głównym świętem bł. Kingi, z jej kultem związane były jeszcze inne uroczystości. Tak było ze świętem św. Gerwazego i św. Protazego, które zgodnie z zeznaniami świadków procesów beatyfikacyjnych znane było już od dawna w Starym Sączu. Obchodzone było ono na pamiątkę, że w uroczystość tych męczenników, a dzięki modlitwom Kingi, miał Bolesław Wstydlivy odnieść zwycięstwo nad Jaćwingami. Z tej racji odprawiano corocznie uroczystą mszę św. przy ołtarzu i grobie Błogosławionej ⁶⁰. Prawdopodobnie zwy-

⁵³ Por.: Odpisy listów, BK/i-3, s. 30 n.; Proc. can. V. 2, k. 289; Kronika XII, s. 75 n.

⁵⁴ Może o tym świadczyć pozwolenie na wystawienie Najśw. Sakramentu w monstrancji, wydane przez urząd biskupi w Krakowie w 1790 r. (por.: Wizyta generalna klasztoru ww. pp. franciszkanek S. Jędrzeja w Krakowie przez [...] Ignacego Woyczyńskiego kanonika katedr. krakowskiego od [...] Feliksa Turmskiego biskupa [krakowskiego [...] do pomienionego klasztoru wizytatora delegowanego, odprawiona roku 1793 (cyt. Wizyta generalna klasztoru) — rkps, Archiwum Klasztoru Klarysek w Krakowie (cyt. AKKK), nr 24 A, k. 7-8).

⁵⁵ Por.: Odpisy listów, BK/i-3, s. 36; Kronika XII, s. 78.

⁵⁶ Por.: Proc. can. V. 2, k. 109, 129.

⁵⁷ Por.: Odpisy listów, BK/i-3, s. 67; Kronika XII, s. 98 n.; Proc. can. V. 2, k. 276; *Rocznik archidiecezji warszawskiej, zawierający spis duchowieństwa i parafii*, Warszawa 1966, s. 83.

⁵⁸ Por.: Pabis, op. cit., s. 40.

⁵⁹ Por.: *Rocznik diecezji tarnowskiej na rok 1967*, Tarnów 1967, s. 325; Dokumenty, BK/a-7.

⁶⁰ Por.: Proc. beat., k. 446', 462', 523; KWK z lipca 1688 r. — rkps, AKKS, DW/9a.

czaj obchodzenia tego święta zaginał na kilkanaście lat wraz z kasatą klasztoru klarysek, gdyż w XIX-wiecznych notatkach zakonnice były wzmianki o odprawianiu w tym dniu śpiewanej mszy św., ale dopiero od 1844 r.⁶¹

Trzeba wreszcie wspomnieć o obchodzeniu w Starym Sączu pamiątki narodzin bł. Kingi, która według tradycji przypadła 4 III. XIX-wieczne zapiski zakonnice wspominały o tej uroczystości jako o czymś znanym i obchodzonym od dawna⁶². Była to jednak przede wszystkim uroczystość klasztorna⁶³. Dopiero w XX w. dzień ten stał się świętem szkoły prowadzonej przez zakonnice, której Błogosławiona była patronką⁶⁴. Organizowano wtedy nabożeństwa oraz akademie poświęcone „Pani ziemi sądeckiej”, a udział w nich brała głównie młodzież szkolna⁶⁵.

2. FORMULARZE MSZALNE

Omawiając formy kultu liturgicznego bł. Kingi, trzeba odpowiedzieć na pytanie, jakie formularze mszalne czytali kapłani celebrujący msze św. zarówno w święto lipcowe, jak też w inne dni poświęcone czci Błogosławionej. Pod tym względem istniały spore różnice w poszczególnych okresach czasu. Świadczenie wszystkich procesów beatyfikacyjnych (1628, 1629, 1684) bardzo często stwierdzali, że dawniej istniała własna msza o Błogosławionej⁶⁶. Ich zeznania potwierdza istnienie formularza mszy „Kunegundis Virginis” w niektórych mszałach diecezji krakowskiej z przełomu XV i XVI w.⁶⁷ Formularz ten nie był jednak oryginalny. Teksty jego pochodziły z mszy wspólnej o dziewicach „Loquebar”, z wyjątkiem własnych modlitw mszalnych. Ale i one pokrywały się z modlitwami, jakie odmawiano w czasie mszy św. ku czci św. Kunegundy, żony

⁶¹ Por.: Zbiór nabożeństw, Rk/b-3, k. 18’.

⁶² Ibid., k. 4’.

⁶³ Por.: Kronika VII, s. 77.

⁶⁴ Dzień 4 III bardziej odpowiadał na urządzenie uroczystości patronki szkoły, gdyż święto lipcowe przypadało w czasie letnich wakacji i stąd były trudności w zgromadzeniu młodzieży.

⁶⁵ Por.: Kronika IX, s. 104; Kronika XI, s. 50, 68, 117, 148; Kronika XII, s. 8, 51, 117, 171.

⁶⁶ Proc. beat., k. 61’, 213’ n., 283, 286, 441’, 555, 620 n., 621’

⁶⁷ *Missale Cracoviense*, Moguntiae, P. Schoeffer, 1484; *Missale secundum ordinationem seu rubricam Gnesnensis atque Cracoviensis ecclesiarum*, Moguntiae P. Schoeffer, 1492 — jest to przedruk mszału z 1484 r.; *Missale Cracoviensis dyocesis*, Cracovie, J. Haller, 1515/16; *Missale secundum ritum insignis ecclesiae cathedralis Cracoviensis noviter emendatum*, Venetiis, P. Liechtenstein, 1532.

⁶⁸ Oto teksty modlitw mszalnych, utrwalone we wspomnianych mszałach diecezji krakowskiej:

ces. Henryka II.⁶⁸ Szczegóły bowiem życia bł. Kingi przypominały pod wieloma względami życie niemieckiej cesarzowej⁶⁹.

Taki formularz czytano przed Soborem Trydenckim w diecezji krakowskiej podczas mszy św. w uroczystość lipcową bł. Kingi oraz jako wotywę przy innych okazjach⁷⁰. Chociaż w drugiej połowie XVI w. zaprzestano oficjalnego odprawiania takiej mszy, to jednak po wioskach jeszcze długo czytali księża ten formularz mszalny, wpisując ręcznie ich tekst do nowych mszałów⁷¹. Świadkowie procesów beatyfikacyjnych przytaczali różne powody, dla których zaniechano czytania własnego formularza mszalnego o Błogosławionej. Według jednych wpłynęło na to powstające przekonanie, że nie wolno nikomu oddawać czci bez pozwolenia Stolicy Apostolskiej⁷². Bardzo wielu stwierdzało, że zakazał tej mszy kard. J. Radziwiłł w czasie wizytacji klasztoru starosądeckiego⁷³. Zaprzeczała jednak temu ksieni Anna Lipska, zeznając jako świadek procesu beatyfikacyjnego w 1629 r.⁷⁴ Najprawdopodobniej zaprzestano odprawiania takiej mszy po przyjęciu uchwał Soboru Trydenckiego i mszału rzymskiego, co faktycznie nastąpiło po wizytacji kard. J. Radziwiłła⁷⁵. Mszał bowiem rzymski przyjęty został przez kościół polski na synodzie prowincjalnym w Piotrkowie (1577)⁷⁶, a w diecezji krakowskiej

Oratio: „Omnipotens et misericors Deus, qui a gloria Tua nullum excipis sexum, nullamque conditionem excludis: Te suppliciter imploramus, ut sicut beate Kunegundi virgini Tue post terreni culmen imperii celestis regni solium contulisti, ita nobis meritis eius et precibus eterne felicitatis proemia largiaris. Per Dominum [...]”.

Secreta: „Sacrificium laudis tue Domine Deus noster offerimus tuam clementiam implorantes, ut per huius virtutem sacramenti intercedente beata Kunegunde virgine tua nos a peccatis expedias et a periculis tuearis. Per Dominum [...]”.

Completa (Postcommunio): „Sacramentum redemptionis humane, quod in honorem beate Kunegundis obtulimus tibi Domine nos reddat acceptos, ut per hoc, quod ipsi accepimus de Tuo et Tu suscepisti de nostro, in Tuo semper honore vivamus. Per Dominum [...]”.

⁶⁹ Proc. beat., k. 61' n.; Proc. can., k. 164'-5', 168 nn.; por.: *Mszał salzburski*, Wiedeń 1506 — w nim formularz mszy o św. Kunegundzie w marcu i wrześniu.

⁷⁰ Por.: Proc. beat., k. 441', 446'.

⁷¹ Jeszcze w 1629 r. ks. Andrzej Liricjusz, proboszcz w Piwnicznej, twierdził, że nie słyszał o żadnym zakazie odprawiania mszy św. z własnym formularzem o Błogosławionej. Odprawiał taką mszę do tego czasu z tekstu przepisane ręcznie przy końcu mszału (por. *ibid.*, k. 286).

⁷² *Ibid.*, k. 62, 65'.

⁷³ *Ibid.*, k. 214, 299', 402, 441'.

⁷⁴ *Ibid.*, k. 366 n.

⁷⁵ Por.: *ibid.*, k. 283, 441', 621'.

⁷⁶ Por.: *Materiały do historii ustawodawstwa synodalnego w Polsce w w. XVI*, wyd. B. Ulanowski, [W:] *Archiwum Komisji Prawniczej*, t. I, Kraków 1895, s. 503, can. 24.

wprowadził go synod kard. J. Radziwiłła z 1593 r.⁷⁷ Brak źródeł nie pozwala na dokładniejsze określenie, odkąd, jak często i kiedy była odprawiana ta msza św. z własnym formularzem⁷⁸.

Pierwsze wzmianki o formularzach mszalnych czytanych w dniu święta bł. Kingi po przyjęciu mszału rzymskiego pochodzą z akt procesu beatyfikacyjnego z 1629 r. Świadkowie tego procesu stwierdzali, że odprawiano wtedy trzy msze św., ale podczas nich nie czytano już tekstów o Błogosławionej. O dwóch z nich, a mianowicie o Trójcy Św. i Wniebowzięciu NMP, wspominali wszyscy świadkowie tego procesu zabierający głos w owej sprawie⁷⁹. Z zeznań natomiast tylko niektórych świadków wynika, że jako trzecią mszę św. wprowadziły zakonnice początkowo mszę za zmarłych, zwłaszcza za duszę swej fundatorki. Tego zabronił kard. J. Radziwiłł⁸⁰. Zaczęto więc odprawiać trzecią mszę św. śpiewaną za zmarłe siostry zakonne z modlitwą o bł. Kunegundzie. Na taką praktykę nie zgodził się znów kard. B. Maciejowski. Na prośbę zakonnice zezwolił natomiast na mszę św. za zmarłe siostry, byle tylko nie zaliczano do ich liczby także Błogosławionej⁸¹. Jeszcze inni świadkowie procesu wspominali tylko o dwóch formularzach mszalnych czytanych 24 VII: o Trójcy Św. i o Wniebowzięciu NMP, ale z dodaniem modlitwy o bł. Kunegundzie, branej ze mszy wspólnej o świętych dziewicach⁸². W następnych latach ustaliła się praktyka odprawiania na cześć bł. Kingi w dniu jej święta trzech mszy św. — o Duchu Św., o Wniebowzięciu NMP i o Trójcy Św.; ta ostatnia jako suma odpustowa z kazaniem. Tak bowiem zeznawali świadkowie procesu beatyfikacyjnego z 1684 r.⁸³

Podobnie rzecz się miała z formularzami mszy św. odprawianych jako wotywy zarówno u grobu bł. Kingi na prośby pielgrzymów starosądeckich, jak też w innych miejscowościach związanych z jej kultem. Na przełomie XV i XVI w. czytano w takich wypadkach własny formularz o Błogosławionej⁸⁴. W późniejszym czasie wybierano na jej cześć inne

⁷⁷ Por.: *Constitutiones synodi dioecesanæ Cracoviensis a. D. [...] 1593 [...] celebratae*, [W:] *Constitutiones dioecesanæ Cracovienses [...] iussu [...] Petri Tylicki Ep. Crac. praelo mandatae*, Cracoviae [b. r.], s. 2, can. 7.

⁷⁸ Wzmianka Waddinga o odprawianiu mszy o bł. Kingi w 1469 r. jest niepewna, a poza tym przypisywał to autor prywatnej pobożności kapłana. Por.: *Acta SS.*, Julii t. V, s. 661 n.

⁷⁹ Proc. beat., k. 301', 322', 366, 371' nn.

⁸⁰ Ibid., k. 299', 402.

⁸¹ Ibid., k. 366.

⁸² Ibid., k. 369, 370', 620 n.

⁸³ Ibid., k. 440', 446', 462, 502', 508', 626 n.

⁸⁴ Tak np. odprawiał ks. Jan Kamitowski pod koniec XVI w. jako wikary w katedrze krakowskiej (por.: Proc. beat., k. 283 n.).

teksty, najczęściej o Trójcy Św. lub o Matce Bożej⁸⁵. Msza o Trójcy Św. wyraźnie wspomiana była — w przytoczonym już dokumencie Michała Korybuta Wiśniowieckiego dotyczącym Wieliczki i Bochni — aż do czasu wyniesienia bł. Kingi na ołtarze, a więc zatwierdzenia dla niej własnej mszy.⁸⁶

Inaczej przedstawiała się sprawa formularza mszalnego bł. Kingi od chwili jej beatyfikacji w 1690 r. Sama jednak „beatificatio aequipollens” nie dawała jeszcze prawa odprawiania o Błogosławionej mszy św., bo w myśl dekretu Kongregacji Obrzędów z 20 XI 1628 r. było to zależne od dalszych zarządzeń papieskich⁸⁷. Ale ta sama kongregacja dekretem z 16 XII 1690 r., którym zatwierdziła święto bł. Kingi, zezwoliła także na odprawianie o niej mszy św. „de commune Virginum” przez kler diecezjalny i zakonny w całej Polsce i w zakonie franciszkanów konwentualnych na całym świecie. Zaś pap. Aleksander VIII, zatwierdzając następnego dnia ten dekret, rozszerzył przywilej odprawiania mszy św. o Błogosławionej na cały zakon franciszkański⁸⁸. Tak więc po długiej przerwie zaczęto znów odprawiać msze św. o bł. Kingi, tym razem już za zgodą władzy kościelnej. Formularz tej mszy w całości był brany z mszy wspólnych na uroczystość dziewicy, a nie męczennicy⁸⁹. W latach następnych formularz ten zmienił się o tyle, że włączono do niego zatwierdzoną w 1725 r. własną modlitwę, w której podkreślana była przede wszystkim czystość bł. Kingi, zachowana nawet w małżeństwie⁹⁰.

Taki formularz mszalny czytano nie tylko w samo święto bł. Kingi, ale także w dniach oktawy tej uroczystości i w dniu urodzin Błogosła-

⁸⁵ Por.: Długosz, op. cit., s. 316, 332; Proc. beat., k. 200', 299', 301, 321, 371', 373, 440', 456', 502', 508', 514', 519, 626 n.

⁸⁶ Komisja w żupach wielickich i bocheńskich z 1670 r. — rkps, BOW, 241/II, k. 47; Proc. beat., k. 596-7.

⁸⁷ Por.: Benedictus XIV, op. cit., t. IV, s. 446.

⁸⁸ Por.: Proc. can., k. 164'-5', 621; Proc. can. V. 1, k. 147, 164; Proc. can. V. 2, k. 34, 38, 106-7; Memoriale — Bibliothèque Nationale, Paris, H. 836 (21212), k. 2; Inv. bon., k. 306; Acta SS., Julii t. V, s. 663; Zapiski klasztorne ksieni ss. klarysek ze Starego Sącza, 1685-1712 — rkps, BOW, nr 391, s. 3; Frankowic, op. cit., s. 422.

⁸⁹ Pierwsza taka msza św. była odprawiona 24 VII 1691 r. podczas uroczystego „triumfu bł. Kingi”. Por.: Inv. bon., k. 306 n.; Pamiętniki starodawne, Rk/b-4, s. 8; Frankowic, op. cit., s. 424 n.; Załęski, op. cit., s. 105.

⁹⁰ „Deus, qui Beatam Cunegundem dulcedinis Tuae benedictionibus praevenisti, ac Virginem etiam in conjugio conservasti; praesta quaesumus: ut ipsa interveniente per vitae puritatem, Tibi jugiter adhaerere, et per ejus vestigia gradientes, ad Te pervenire feliciter mereamur. Per Dominum [...]” (Missae propriae Patronorum et festorum Regni Poloniae z drugiej połowy XVIII w.). Por.: Proc. can., k. 310'; Proc. can. V. 2, k. 37, 106-7'.

wionej, jeżeli tylko pozwalały na to rubryki⁹¹. W kronice klasztornej z połowy XIX w. zanotowano, że msza o Błogosławionej celebrowana była również każdego poniedziałku oraz w inne dni na zamówienie pielgrzymów, o ile było wtedy w kalendarzu święto „semiduplex”. W święto natomiast wyższej klasy dodawano jedynie do mszy z dnia liturgicznego kolektę o bł. Kunegundzie⁹².

Od reformy liturgicznej Piusa X obchodzono właściwą uroczystość bł. Kingi 24 VII, a w następną niedzielę jedynie uroczystość zewnętrzną i odpust dla ludu⁹³. W takim wypadku odprawiano tylko jedną lub dwie msze św. z tekstami o Błogosławionej, a inne z przypadającego dnia liturgicznego⁹⁴. Od tego jednak czasu panowała wielka różnorodność przy doborze formularza mszalnego o Błogosławionej w zależności od pamięci o niej wśród mieszkańców danego terenu⁹⁵.

3. OFICJUM BREWIARZOWE

Równocześnie z własnym formularzem mszalnym istniało już przed beatyfikacją bł. Kingi jakieś, bliżej nie określone, oficjum brewiarzowe. W aktach procesów beatyfikacyjnych jedynie kilka razy wspomniano o odmawianiu 24 VII oficjum o Błogosławionej. Teksty takiego oficjum brano wówczas z „commune Virginum”, a modlitwa własna identyfikowała się z modlitwą o św. Kunegundzie, cesarzowej niemieckiej (święto 3 III)⁹⁶. Na istnienie jakiegoś oficjum w owym czasie wskazywały także uwagi w mszałach krakowskich z 1515/16 i 1532 r. „officium si placet”,

⁹¹ Por.: Pamięć kościelnego porządku według ustaw dawnych zachowująca się w konwencie [...] pańien zakonnych starosądeckich, napisana R. P. 1709 [...] (cyt. Pamięć kościelnego porządku) — rkps, AKKS, Rk/a-1, k. 52, 76'; Pamięć albo registr śpiewania kościelnego (cyt. Pamięć śpiewania) — rkps (1717-1725), AKKS, Rk/a-2, k. 18, 32; Kronika VII, s. 77; Kronika XI, s. 50, 68, 117, 148; Kronika XII, s. 8, 51, 117, 171.

⁹² Pamiętnik z dawnych czasów z roku 1761, 1764, 1767, 1779, 1785, 1800, 1811, z przełożeńsów sześciu księmiów klasztoru starosądeckiego matek dobrodziejek naszych (cyt. Kronika I) — rkps, AKKS, Kr/1, s. 40.

⁹³ Por.: Kronika X, s. 191; Kronika XI, s. 6.

⁹⁴ Por.: Kronika X, s. 177.

⁹⁵ Przed II wojną światową w Czechosłowacji odprawiano 24 VII mszę św. z „commune Virginum”, a w samej Słowacji (z wyjątkiem administracji apostołskiej trnawskiej) w VII niedzielę po Zielonych Świętach (por.: Kronika XII, s. 86; Proc. can. V. 2, k. 248). W Bośni odprawiano w tym czasie także mszę św. o bł. Kinde „Dilexisti” — w sam dzień 24 VII (por.: Kronika XII, s. 77).

⁹⁶ Proc. beat., k. 61' n., 65; por.: Acta SS., Julii t. V, s. 661 n. Jak wynika z kontekstu, inne wzmianki w aktach procesów beatyfikacyjnych mówiące o oficjum miały na względzie najczęściej godzinki o Błogosławionej.

znajdujące się na początku formularza mszalnego o Błogosławionej⁹⁷. Później jednak, prawdopodobnie pod koniec XVI w., zaprzestano odmawiania takiego oficjum, pozostawiając w święto 24 VII jedynie uroczystą „komemorację” o bł. Kunegundzie, składającą się z antyfony „Veni Sponsa Christi” i modlitwy „Deus, qui inter caetera”⁹⁸. Wszystkie te początkowe formy oficjum brewiarzowego o Błogosławionej powstawały bez zgody Stolicy Apostolskiej.

Wydany zaraz po beatyfikacji bł. Kingi dekret Kongregacji Obrzędów, o którym była mowa poprzednio, zezwalał oficjalnie na odmawianie pacierzy kapłańskich o Błogosławionej przez cały kler zakonny i diecezjalny w Polsce, a przez franciszkanów konwentualnych na całym świecie. Zatwierdzając dekret Kongregacji, pap. Aleksander VIII rozszerzył ten obowiązek na cały zakon franciszkański. Ustalono wtedy ryt oficjum o Błogosławionej na „semiduplex”, a jego teksty miały być dobierane z „commune Virginum”⁹⁹.

W przesyłanych wkrótce po wydaniu powyższego dekretu listach do Rzymu oprócz prośb o uznanie bł. Kingi pierwszorzędną patronką Polski i o podniesienie rytu jej święta oraz oficjum poruszana była sprawa zatwierdzenia dla niej własnej modlitwy i lekcji II nokturnu¹⁰⁰. Załatwienie jednak tej ostatniej sprawy przeciągało się. W 1695 r. podniesiono jedynie ryt oficjum do „duplex majus”¹⁰¹. Chociaż ponawiano w latach następnym te same prośby, to jednak pacierze kapłańskie w dalszym ciągu odmawiano w całości z tekstów wspólnych.

Aby uzyskać zatwierdzenie własnych lekcji II nokturnu o Błogosławionej, zostały one wydane drukiem, najpierw w Krakowie (1716), a następnie w Rzymie (1722)¹⁰². W tym ostatnim wydaniu podano autorów, których dzieła wykorzystano w opracowaniu tych lekcji. Były to biografie bł. Kingi, począwszy od najstarszego *Vita S. Kyngae*, poprzez *Vita B. Kunegundis* J. Długosza, a skończywszy na żywotach pisanych już z początkiem XVIII w. Korzystając z tych źródeł ułożono legendę życia bł. Kingi i podzielono na trzy lekcje, które miały być czytane w II nok-

⁹⁷ *Missale Cracoviense a. 1515/16; Missale Cracoviense a. 1532*, k. 265.

⁹⁸ Por.: Proc. beat., k. 62; *Acta SS.*, Julii t. V, s. 661.

⁹⁹ Por.: Proc. can., k. 310', 621; Proc. can. V. 1, k. 147, 164; Proc. can. V. 2, k. 34, 106-7; *Brewiarz franciszkański*, Wenecja 1699, s. 971-3.

¹⁰⁰ Por.: Summarium — Bibliothèque Nationale, Paris, H. 836, k. 3-16; Proc. can., k. 476 n., 600-2'; Proc. can. V. 1, k. 146, 168-70, 233'.

¹⁰¹ „Officium duplex per annum, de praedicta Beata, pro Regno Poloniae ac M. Ducatu Lithuaniae, pro nunc concedi posse censuit [...]” (Dekret *Cum sub die* — rkps, AKKS, BK/a-2). Por.: Proc. can. V. 1, k. 110, 147, 154, 165; Proc. can. V. 2, k. 106-7; Frankowicz, op. cit., s. 430 n.

¹⁰² Por.: Proc. can., k. 603'-9', 621-2', 635-7', 639-50'.

turnie pacierzy kapłańskich w dniu jej święta¹⁰³. Lekcje te dopiero w 1725 r. zostały zatwierdzone do odmawiania przez kler zakonny i diecezjalny w Polsce¹⁰⁴. Odtąd więc czytano w niedzielę po 24 VII podczas jutrzni: w I nokturnie urywek 1. listu św. Pawła do Koryntian (7, 25-40) z „commune Virginum”, w II nokturnie lekcje własne o życiu bł. Kingi, a w III nokturnie znów z „commune Virginum” homilię św. Grzegorza do ewangelii o 10 pannach. Takie oficjum bł. Kingi, wraz z czytaniem rozłożonymi na dni oktawy jej święta, wydawane było odtąd drukiem wśród oficjów własnych dla diecezji polskich¹⁰⁵.

Od początku XVIII w. przyjął się w klasztorze klarysek starosądeckich zwyczaj śpiewania oficjum o Błogosławionej podczas obchodu jej święta. Początkowo śpiewały zakonnice corocznie jutrznię i nieszpory¹⁰⁶. W latach następnych, zwłaszcza w XIX w. przeniosły one śpiew jutrzni na wigilię święta, a w sam dzień odpustowy śpiewały dowolnie wybrane godziny mniejsze¹⁰⁷. Zawsze natomiast śpiewały jutrznię o Błogosławionej w ostatnim dniu oktawy jej święta, chyba że na obchód oktawy wypadło święto wyższej klasy¹⁰⁸.

¹⁰³ Por. *ibid.*, k. 639-50'; *Officia propria Sanctorum et Sanctarum [...]*, Cracoviae 1730, s. 105-7. Te same lekcje wraz z własną modlitwą o Błogosławionej czytano również na Spiszu od 1724 r. w VII niedzielę po Zielonych Świętach (w rycie „duplex”), zgodnie z wydanym dla Węgier dekretem pap. Innocentego XIII (por.: *Officia propria dioecesis Scepusiensis, Cassoviae* 1829, s. 249-53).

¹⁰⁴ „Sacra eadem Rituum Congregatio huiusmodi instantiis benigne annuendo, censuit, suprascriptas lectiones 2 nocturni proprias, et orationem [...] in officio diei festi B. Cunegundis singulis annis Dominica post 24 Julii immediate sequentis sub ritu duplici primae classis cum octava ab universo clero saeculari et regulari utriusque sexus praedicti Regni ac Magni Ducatus Lithuaniae [...] recitari [...]” (Dekret *Non minus pie* — rkps, AKKS, BK/a-3). Por.: Proc. can., k. 310'; Proc. can. V. 1, k. 110; Proc. can. V. 2, k. 106-7.

¹⁰⁵ Por.: *Officia propria Sanctorum et Sanctarum [...]*, s. 105-18; Proc. can., k. 608-9'; *Officia propria SS. Patronorum et festorum Regni Poloniae*, Wrocław 1761, s. 80-2.

¹⁰⁶ Por.: Pamięć kościelnego porządku, Rk/a-1, k. 13, 52, 76'; Pamięć śpiewania, Rk/a-2, k. 18'; Rejestr i pamięć wszystkich porządków w kościele, za przełożenia panny ksieni Teresy Zborowskiej, 1737 r. (cyt. Rejestr i pamięć porządków) — rkps, AKKS, Rk/a-3, k. 2.

¹⁰⁷ Por.: Rejestr i pamięć porządków, Rk/a-3, k. 2; Przepisy zwyczajowe, spisane za rządów ksieni Katarzyny Psurskiej, oraz rejestr książek znajdujących się w bibliotece, 1770-1773 (cyt. Przepisy zwyczajowe) — rkps, AKKS, Rk/a-5, k. 10'; Pamiętnik z dawnych czasów, z roku 1740-1782 i 1811, z przełożenia N. K. Ksieni Petroneli J. Zdzieńskiej — rkps, AKKS, Rk/a-8, s. 33; Zbiór nabożeństw, Rk/b-3, k. 14.

¹⁰⁸ Por.: Pamięć kościelnego porządku, Rk/a-1, k. 13, 52; Pamięć śpiewania, Rk/a-2, k. 18; Rejestr i pamięć porządków, Rk/a-3, k. 2, 42; Przepisy zwyczajowe, Rk/a-5, k. 11.

4. ODPUSTY I SUFFRAGIA

Omawiając formy kultu liturgicznego bł. Kingi, trzeba jeszcze zwrócić uwagę na odpusty nadawane przez Kościół ze względu na jej postać lub z okazji obchodzonego jej święta, a także na uwzględnianie jej imienia w litaniach i innych publicznych modłach kościelnych. Przekazy źródłowe, dotyczące okresu przed beatyfikacją bł. Kingi, nie podają konkretnych wiadomości o odpustach udzielanych wtedy przez Kościół z racji jej uroczystości lub dla wiernych odwiedzających kościół starosądecki z jej relikwiami.¹⁰⁹ Akta procesów beatyfikacyjnych przekazały jedynie wzmianki o odpuście 100 dni dla uczestników mszy św. odprawianej na cześć Błogosławionej w poniedziałki¹¹⁰. Inne źródła jednak nie potwierdzają tych wiadomości.

W listach wysyłanych z Polski do Rzymu po beatyfikacji bł. Kingi, szczególnie po 1712 r., wyrażana była m. in. prośba o udzielenie odpustu zupełnego dla uczestników jej uroczystości lipcowej¹¹¹. Do 1725 r. wszystkie przedkładane prośby zostały załatwione pozytywnie, z wyjątkiem odpustu zupełnego. Niemniej wiele dokumentów z lat następných świadczy o udzielaniu przez papieży oraz biskupów diecezjalnych odpustu zupełnego i odpustów cząstkowych w związku z uroczystościami i rocznicami bł. Kingi. Tak w 1731 r. pap. Klemens XII udzielił na okres 10 lat odpustu zupełnego dla uczestników odpustu Trójcy Św. oraz odpustu 7 lat dla nawiedzających ołtarz bł. Kingi w kaplicy zakonnej w każdy piątek marca, a odpustu zupełnego na jeden z tych dni. Po 10 latach pap. Benedykt XIV potwierdził te odpusty, a nawet rozciągnął je na dzień 24 VII¹¹². Dalsze odpusty związane były głównie z ołtarzami bł. Kingi w kościele i kaplicy klarysek w Starym Sączu. Najpierw (1776) ołtarz wzniesiony w kościele pod jej wezwaniem otrzymał odpust jako ołtarz uprzywilejowany¹¹³. Z kolei (1848) biskup tarnowski Józef Woj-

¹⁰⁹ Nie wymieniał święta bł. Kingi ani biskup krakowski Jan (Grot), udzielając w 1322 r. odpustu 40 dni przy konsekracji kościoła klasztornego, ani pap. Sykstus V, kiedy w 1585 r. udzielał odpustu zupełnego na święta zakonu franciszkańskiego (por.: *Kodeks Dyplomatyczny Małopolski*, wyd. F. Piekosiński, t. II, Kraków 1883, nr 606; Proc. can., k. 149).

¹¹⁰ Proc. beat., k. 213', 479, 483', 486, 535, 536', 540', 547.

¹¹¹ Por.: Proc. can. V. 1, k. 168-201, 233-41.

¹¹² Por.: Dekret pap. Klemensa XII z 27 VII 1731 i jego potwierdzenie przez pap. Benedykta XIV w 1741 r. — Proc. can., k. 149'.

¹¹³ „Altare hoc B. Cunegundis Virg. privilegio quotidiano perpetuo pro liberatione e purgatorio animae cujuscunque monialis earumque consanguineorum et affinium primi et secundi gradus ac monasterii hujus benefactorum, ad quoscunque sacerdotes vigore indulti Pii VI P. M. die X Januarii A. D. 1776 designatum [...]” (Dokumenty, BK/h-1).

tarowicz udzielił odpustu 1 roku w dniu konsekracji odnowionego ołtarza Błogosławionej w kaplicy, a odpustu 40 dni dla tych, którzy będą się przed tym ołtarzem modlić w dniu rocznicy jego konsekracji¹¹⁴. Pod koniec XIX w. Stolica Apostolska udzieliła odpustu zupełnego dla uczestników uroczystości jubileuszowych z racji 600-lecia śmierci bł. Kingi (1892)¹¹⁵. Wreszcie w 1911 r. został nadany odpust zupełny dla tych, którzy brali udział w triduum związanym ze świętem Błogosławionej¹¹⁶, co w 1917 r. zostało przedłużone na okres następnych 7 lat¹¹⁷.

Formą kultu liturgicznego było także włączanie imienia bł. Kingi do uroczystych modłów kościelnych w różnych potrzebach (suffragia) oraz tworzenie do niej litanii. Często bowiem, zwłaszcza w średniowieczu, urządzano nabożeństwa i procesje błagalne dla uproszenia błogosławieństwa Bożego oraz odwrócenia grożących niebezpieczeństw. Stąd pochodzi zwyczaj odprawiania corocznie specjalnych modłów błagalnych w dniu 25 IV (Litania maior) oraz z racji tzw. dni krzyżowych (Litaniae minores). Wierni uczestniczący w tych procesjach bardzo często wyrażali swe prośby w formie litanii, tzn. przez powtarzanie tej samej odpowiedzi na wezwania zawierające prośby w różnych potrzebach. Prośby zanoszono zazwyczaj za przyczyną Świętych Pańskich. Dlatego zaczęto odmawiać Litanię do Wszystkich Świętych, do której zależnie od okoliczności włączano imiona różnych świętych osób¹¹⁸. Przy końcu procesji dołączano także wezwania i modlitwy do najbardziej popularnych świętych. Niekiedy tworzone do nich własne litanie.

Z tych też racji podczas procesji na św. Marka i w dni krzyżowe w Starym Sączu dodawano już przed beatyfikacją bł. Kingi do innych modlitw w różnych potrzebach wiernych także modlitwę do niej „Exaudi nos Deus Salutaris noster”, braną z „commune Virginum”, a poprzedza-

¹¹⁴ „8 IX 1848. Ego Josephus Gregorius eppus Tarnoviensis consecravi altare hoc in honorem Sanctae Cunegundis Virginis Polonorum Reginae et principalis Regni Poloniae Patronae [...] et singulis Christi fidelibus hodie unum annum, et in die anniversario consecrationis hujusmodi ipsum visitantibus quadraginta dies de vera indulgentia in forma Ecclesiae consueta concessi” (Dokumenty, BK/h-3). Por.: Kronika II, s. 31 n.

¹¹⁵ Por.: Dekret Leona XIII *Universis christifidelibus* z 10 XII 1891 r. — Dokumenty, BK/h-7; Odpisy rozporządzeń władz duchownych i świeckich — rkps, AKKS, O. R., s. 105.

¹¹⁶ Dekret Piusa X z 18 VII 1911 r. — Dokumenty, BK/h-13.

¹¹⁷ Pozytywna odpowiedź Benedykta XV na prośbę kapelana klarysek starsządeckich o udzielenie odpustu zupełnego na triduum przed świętem bł. Kingi, 25 VII 1917, Księga odpisów ważniejszych aktów przysyłanych od władz od 1911 do 1946 r. — rkps, AKKS, KK/3; Dokumenty, BK/h-16.

¹¹⁸ Por.: L. Eisenhofer, *Handbuch der katholischen Liturgik*, Bd. I, Freiburg 1932, s. 199-201, 555-7; W. Schenk, *Kult liturgiczny św. Stanisława Bpa na Śląsku w świetle średniowiecznych rękopisów liturgicznych*, Lublin 1959, s. 107-11.

ną antyfoną „Veni Sponsa Christi”¹¹⁹. Ta praktyka pozostała tym bardziej po jej beatyfikacji. Jedynie od 1725 r. wprowadzono zatwierdzoną przez papieża własną modlitwę o niej¹²⁰.

Nie ma w źródłach wyraźnych wzmianek o wymienianiu imienia bł. Kingi w Litaniu do Wszystkich Świętych, odmawianej podczas procesji błagalnych. Niemniej już przed beatyfikacją wezwanie „Sancta Cune-gundis, ora pro nobis” włączano do tej litanii w czasie indywidualnego odmawiania¹²¹, a także wydrukowano je w XVIII-wiecznym modlitewniku, posiadającym aprobatę władzy kościelnej¹²².

Wiele natomiast lat przed wyniesieniem bł. Kingi na ołtarze znana była litania do niej skierowana, o której akta wszystkich trzech procesów beatyfikacyjnych wspominały jako o czymś dobrze znanym i szeroko rozpowszechnionym¹²³. Przeznaczona wprawdzie była ta litania tylko do prywatnego odmawiania, ale śpiewały ją także zakonnice podczas mszy św. i innych nabożeństw¹²⁴. Wydanie jej drukiem w połowie XVII w. przyczyniło się do jeszcze większego jej rozpowszechnienia¹²⁵. Łaciński tekst tej litanii został włączony do akt procesu beatyfikacyjnego z 1684 r.¹²⁶ Po beatyfikacji litania do bł. Kingi była jeszcze częściej odmawiana i śpiewana, szczególnie przez oktawę jej święta lipcowego¹²⁷. O dużym zapotrzebowaniu na tekst tej litanii w latach następujących po beatyfikacji bł. Kingi świadczą liczne łacińskie odpisy tej modlitwy, dokonywane właśnie w pierwszej połowie XVIII w.¹²⁸, a także jej wydania

¹¹⁹ Por.: Proc. beat., k. 285'-6', 369'.

¹²⁰ Por.: Pamięć kościelnego porządku, Rk/a-1, k. 91-4; Procesja Dni Krzyżowych — rkps, AKKS, bez sygn., k. 8.

¹²¹ Por.: Proc. beat., k. 495.

¹²² Por.: *Schola pietatis*, Warszawa 1787, s. 384.

¹²³ Proc. beat., k. 198', 199', 200', 449, 539, 546, 564' n.

¹²⁴ Por. ibid., k. 198', 199', 200', 449, 482, 486, 492', 508' n. 529', 533, 535, 536', 539, 540, 546, 588.

¹²⁵ Por. ibid., k. 446, 482, 539, 564'.

¹²⁶ Ibid., k. 189'-90'.

¹²⁷ Por.: Pamięć kościelnego porządku, Rk/a-1, k. 13, 51', 52'; Pamięć śpiewania, Rk/a-2, k. 18-8'; Rejestr i pamięć porządków, Rk/a-3, k. 2; Przepisy zwyczajowe, Rk/a-5, k. 10'; Pamiętnik powinności i zwyczajów zakonnych — rkps, AKKS, Rk/b-2, k. 4'; Zbiór nabożeństw, Rk/b-3, k. 5; Proc. can., k. 93', 402.

¹²⁸ Por.: Litaniae de passione Christi — rkps, AKKS, nr 142a, k. 11'-14; Litaniae et orationes — rkps, AKKS, nr 142b, k. 8-12; Litaniae de passione Domini — rkps, AKKS, nr 142d, k. 7'-10'; Liber litaniarum et Polonorum litaniarum — rkps, AKKS, nr 142f, s. 18-25; Ćwiczenie w obecności Bożej przez cały tydzień — rkps, AKKS, nr 204, k. 204-6; Litaniae de passione Christi, 1795 r. — rkps, AKKS, Rk/a-7, k. 9'-11'.

w języku polskim z wyraźną aprobatą władz kościelnych¹²⁹. Także z „imprimatur” wydany został drukiem w 1759 r. zupełnie odmienny tekst litanii do bł. Kingi¹³⁰. W XIX i XX w. wydawano drukiem wraz z godzinkami i nabożeństwem nowennowym ogólnie znany tekst litanii do Błogosławionej¹³¹, a niekiedy jej czciciele układali nowe wersje tekstu tej modlitwy¹³². Z początkiem XX w. kuria diecezjalna zezwalała niekiedy na publiczne odmawianie litanii do bł. Kingi podczas nowenny czy też triduum przed jej świętem¹³³.

W XVII w. powstała jeszcze inna forma modłów błagalnych, związana z postacią bł. Kingi. Mianowicie mieszkańcy Starego Sącza, doświadczani różnymi nieszczęściami, prosili wiele razy Błogosławioną o wstawienie i mieli być wysłuchiwni. Dlatego od 1644 r. odprawiano co kwartał w suche dni przy ołtarzu bł. Kingi i wobec wystawionych jej relikwii uroczystą wotywę o Trójcy Św., podczas której proszono o ocalenie miasta i okolicy od klęsk i nieszczęść¹³⁴. Przybywało wtedy do kościoła klasztornego również wielu wieśniaków. Mieszczanie zaś stali z chorągwiami cechowymi i śpiewali pieśni do bł. Kingi. Jak stwierdzali świadkowie procesu beatyfikacyjnego z 1684 r., nie nawiedzały już Starego Sącza tak wielkie nieszczęścia, jakie trapiły jego mieszkańców poprzednio¹³⁵.

Wreszcie w późniejszym czasie, zwłaszcza od początku XIX w., przyjął się zwyczaj urządzania uroczystych procesji błagalnych, nawet z miejscowości bardziej oddalonych od Starego Sącza, by przed ołtarzem Błogosławionej i podczas mszy św. odprawianej na jej cześć błagać o oddalenie zarazy, zachowanie od gradu, o pogodę lub deszcz, o pokój czy też inne dobra¹³⁶.

¹²⁹ *Dzienne godzinki Błogosławionej Kunegundy*, wyd. 4, Kraków 1725, s. 39-47; W. Siemicki, *Droga zbawienna do grobu wielkiej Królestwa Polskiego Patronki B. Kunegundy*, Kraków 1769, s. 28-35.

¹³⁰ *Nabożeństwo nowogodzinne o Błogosławionej Kunegundzie Patronce*, Kraków 1759, s. 9-11.

¹³¹ Por.: *Dzienne godzinki o Błogosławionej Kunegundzie [...] Patronce*, wyd. 5, Tarnów 1849; *Nabożeństwo ku czci bł. Kunegundy [...] z okazji 600-letniej rocznicy jej świętego zgonu*, Kraków 1892; *Krótkie nabożeństwo do bł. Kunegundy*, Kraków 1911; *Nowenna, czyli dziewięciodniowe nabożeństwo ku czci bł. Kunegundy*, Kraków 1911.

¹³² Por.: Modlitwy do bł. Kingi — rkps, AKKS, BK/1-6, 1-9.

¹³³ Tak np. w 1920 r. bp Leon Wałęga pozwolił na odmawianie litanii do bł. Kingi podczas mszy św. odprawianej w czasie triduum przed jej świętem (Dokumenty, BK/h-20).

¹³⁴ Por.: Proc. beat., k. 462', 473', 478, 486, 503, 534.

¹³⁵ Por. ibid., k. 462', 478, 534.

¹³⁶ Por.: Kronika II, s. 15 n., 21; Kronika IV, s. 110; Kronika V, s. 9, 30; Kronika XI, s. 6.

5. PATROCINIA KOŚCIOŁÓW, KAPLIC I OLTARZY

Wezwania kościołów, kaplic i ołtarzy — to jeszcze jeden ważny przejaw kultu liturgicznego świętych. Stąd też dekret Urbana VIII, zakazujący oddawania publicznej czci sługom Bożym jeszcze nie wyniesionym na ołtarze, zabraniał również tego rodzaju przejawów ich kultu¹³⁷. Równocześnie patrocinia kościołów, kaplic i ołtarzy to jeden z najpopularniejszych i najbardziej utrwalony w źródłach dowód istnienia kultu danego świętego¹³⁸. Takim świadectwem kultu były one również dla bł. Kingi i dlatego m. in. znalazły swój wyraz w aktach procesów beatyfikacyjnych i nie ukończonego jeszcze procesu kanonizacyjnego. Korzystając z wiadomości podanych w aktach procesowych, a także w innych przekazach źródłowych, przedstawimy w niniejszym paragrafie problem wznoszenia pod wezwaniem bł. Kingi kościołów, kaplic i ołtarzy, z pominięciem kapliczek przydrożnych, obrazów i figur, gdyż to wykraczałoby poza ramy kultu liturgicznego.

Nie wspominają źródła o żadnym kościele wzniesionym pod wezwaniem Błogosławionej przed jej beatyfikacją. Niemniej powszechnie wtedy uważano, że niektóre kościoły — ze względu na związek z jej osobą — poświęcone były w szczególny sposób jej czci. Odnosiło się to przede wszystkim do starosądeckiego kościoła klasztornego Trójcy Św. oraz drewnianego kościółka pod wezwaniem św. Mikołaja w Nowym Korczynie¹³⁹. Ponieważ z zasady nie było zwyczaju nadawania kościołom wezwań błogosławionych, dlatego również po beatyfikacji nie spotykamy kościołów wzniesionych pod wezwaniem bł. Kingi. Jedyne wzniesione pod jej wezwaniem na początku XX w. kościoły w Żegiestowie Zdroju był raczej wyjątkiem pod tym względem¹⁴⁰.

Kaplice natomiast nosiły niekiedy wezwanie bł. Kingi już przed jej beatyfikacją, co po wyniesieniu jej na ołtarze stało się rzeczą naturalną, szczególnie w tych ośrodkach, gdzie w dalszym ciągu rozwijał się jej kult. Wydaje się najpierw bardzo prawdopodobne, że już przed beatyfikacją

¹³⁷ Por.: Benedictus XIV, op. cit., t. II, s. 475.

¹³⁸ Por.: J. Dorn, *Beitrage zur Patrozinienforschung*, „Archiv für Kulturgeschichte”, 13 (1917) 9-49; G. Zimmermann, *Patrozinienwahl und Frömmigkeitswandel im Mittelalter dargestellt an Beispielen aus dem alten Bistum Würzburg*, „Würzburger Diözesan-Geschichtsblätter”, 20 (1958) 24-126; 21 (1959) 5-125.

¹³⁹ Por.: Proc. beat., k. 61', 558'; *Visitatio quindecim decanatum in dioecesi Cracoviensi a [...] Nicolao Obonski [...] episcopo Laodicensi, suffraganeo, archidiacono, vicario in spiritualibus et officiali generali Cracoviensi ab a. 1663 ad a. 1665 expedita* — rkps, AKMK, AV 8, k. 318'; Frankowic, op. cit., s. 439 n.

¹⁴⁰ Budowę jego zakończono w 1907 r., a jego poświęcenie odbyło się 23 VII 1908 r. (por.: Sprawa kanonizacji bł. Kingi — maszynopis, AKKS, BK/a-7; *Rocznik diecezji tarnowskiej za rok 1967*, Tarnów 1967, s. 324 n.).

kaplica klasztorna w Starym Sączu, w której przechowywano relikwie bł. Kingi, nosiła jej wezwanie. Pierwotnie była to kaplica Matki Bożej Bolesnej, ale z biegiem czasu zmieniono wezwanie ze względu na związek z postacią Błogosławionej. Według relacji klasztornych z XIX w. miało to nastąpić po podniesieniu relikwii i beatyfikacji bł. Kingi¹⁴¹. Jednak już w aktach procesu beatyfikacyjnego z 1628 r. była mowa o kaplicy bł. Kunegundy¹⁴². Najprawdopodobniej nazywano ją w ten sposób od początku XVII w., kiedy to usunięto z tej kaplicy stary ołtarz z obrazem Matki Bożej Bolesnej w środku, a po bokach bł. Kingi i św. Klary, a na jego miejsce wstawiono nowy ze sławną i otaczaną czcią figurą Błogosławionej¹⁴³. Późniejsze dzieje tej kaplicy powiązane były ściśle z dziejami kościoła i klasztoru starosądeckich klarysek¹⁴⁴. Zawsze było to główne centrum kultu bł. Kingi.

Z całą pewnością pod wezwaniem Błogosławionej została wzniesiona jeszcze przed jej beatyfikacją drewniana kaplica szpitalna w Dębnie (dekanat wojnicki). Wraz ze szpitalem dla 6 osób ufundowała ją w 1634 r. Teofila Tarłowna Ostrogska¹⁴⁵. O tej kaplicy wspominały potem XVIII-wieczne akta wizytacji, wyrażające równocześnie dla proboszcza polecenie przeprowadzenia jej remontu¹⁴⁶. W źródłach późniejszych brak o niej jakichkolwiek wiadomości.

Nie znane były początki kaplicy nad źródelkiem bł. Kingi w Starym Sączu. Musiała jednak istnieć na długo przed jej beatyfikacją, gdyż akta procesu z 1684 r., wspominając o niej i o licznie przybywających tam pielgrzymach, nie zwracały w ogóle uwagi na szczegóły związane z jej powstaniem¹⁴⁷. W r. 1779 była ta kaplica mocno zniszczona, tak że gro-

¹⁴¹ Pamiętniki starodawne, Rk/b-4, s. 30 n.; por.: J. Sygański, *Arendy klasztoru starosądeckiego w XVI i XVII wieku*, Lwów 1904, s. 93.

¹⁴² Por.: Proc. beat., k. 244'.

¹⁴³ Por. *ibid.*, k. 62', 101, 102', 112', 495', 507', 511, 514', 518, 549', 554; *Acta SS.*, Julii t. V, s. 662.

¹⁴⁴ Wnętrze kaplicy zniszczył pożar, szalejący w 1764 r. w kościele i klasztorze (por.: Kronika I, s. 7 n.). Pokryto ją na nowo tynkiem i wymalowano w 1779 r. (por. *ibid.*, s. 22). Ponowny remont, wraz z malowaniem i złoceniem ołtarzy, przypadł na lata 1848-49 (por.: Kronika II, s. 29, 34).

¹⁴⁵ Por.: Visitatio M. Kunicki. Decanatus Voynicensis a. 1731 — rkps, AKMK, AV Cap. 61, s. 915.

¹⁴⁶ „Curiam et capellam Sanctae Cunegundis una cum xenodochio reparaet”. *Acta visitationis decanatum Tarnoviensis et Voynicensis ex speciali delegatione [...] Andreae Stanislai Kostka de Załuskie Załuski [...] episcopi Cracoviensis [...] per [...] Antonium de Beldow Beldowski [...] expeditae [...] a. 1748* — rkps, AKMK, AV 47, k. 197 n.; por.: Visitatio M. Kunicki, s. 915; Visitatio archidiaconalis. Decanatus Voynicensis a [...] Stanislao Cetnarski [...] collegiatae Voynicensis archidiacono [...] A. D. 1754 expedita — rkps, AKMK, AV Cap. 62, s. 154.

¹⁴⁷ Proc. beat., k. 112.

ziła jej całkowita ruina. Dlatego ksieni Katarzyna Leńczowska poleciła wymurować ją od nowa; a następnie wymalować¹⁴⁸. Odmalowano ją również w 1875 r.¹⁴⁹ Następnie przed uroczystością 600-lecia śmierci bł. Kingi kaplica ta została znów gruntownie odrestaurowana ze składek mieszkańców Starego Sącza, a jej poświęcenie włączono do programu obchodów jubileuszowych¹⁵⁰.

Okolo 1740 r. powstała kaplica bł. Kingi przy kościele parafialnym w Starym Sączu. Mieli ją własnym kosztem wymurować: Andrzej Morzkowski, zarządca starostwa spiskiego, i ks. Franciszek Petrykowski, kustosz i oficjał foralny nowosądecki, jako wotum dziękczynne za ocalenie podczas niebezpiecznej przeprawy przez wezbrany Dunajec¹⁵¹. Z końcem zaś XVIII w. dobudowana została z drewna kaplica pod wezwaniem Błogosławionej przy kościele parafialnym w Tylmanowej¹⁵².

Okres po beatyfikacji bł. Kingi przynosi z sobą powstanie kaplic pod jej wezwaniem w miastach związanych z kopalniami soli. Już na początku XVIII w. powstała kaplica bł. Kingi na miejscu XV-wiecznej kaplicy św. Urszuli w nawie bocznej kościoła parafialnego w Bochni¹⁵³. Mieli się nią opiekować sztygarzy salinarni. Kaplica ta była remontowana

¹⁴⁸ Por.: Kronika I, s. 23; *Katalog zabytków sztuki w Polsce* (cyt. *Kat. zab. szt.*), t. I, z. 10, opr. A. Misiąg-Bocheńska, Warszawa 1951, s. 43.

¹⁴⁹ Por.: KWK z 1875 r. — rkps, AKKS, DW/12b.

¹⁵⁰ Por.: Kronika VII, s. 81.

¹⁵¹ Por.: Proc. can., k. 346 n.; Status ecclesiae praeposituralis parochialis simulque beneficii in civitate Vetero-Sandecensi sub tempus visitationis die 3 Octobris anno 1793 confectus, verificatus et conscriptus, praesente [...] praeposito Martino Fiutowski, [W:] Liber visitationum in decanatu Łęcenski — rkps, Archiwum Parafialne w Łącku, bez sygn., k. 16'; *Kat. zab. szt.*, t. I, z. 10, s. 35 n.

¹⁵² Por.: Collectio inventurionum quarundam ecclesiarum facta sub visitatione ecclesiarum [...] generali 1792 [...] — rkps, Archiwum Diecezjalne w Tarnowie (cyt. ADT), bez sygn., k. 62'; Protocollum visitationis episcopalis generalis ecclesiarum [...] in decanatu Neoforensi [...] A. D. 1792 [...] per Jacobum Radwan Łodziński [...] expeditae — rkps, ADT, bez sygn., s. 30; Consignatio super documentis foundationis ecclesiae parochialis Tylmanoviensis in decanatu Neoforensi [...] sitae [...] in anno Domini 1799 conscripta — rkps, ADT, „Tylmanowa”, k. 1'; *Teka grona konserwatorów Galicji zachodniej*, t. I, Kraków 1900, s. 394.

¹⁵³ Por.: Visitatio archidiaconatus Cracoviensis per [...] Michaellem de Magna Kunice Kunicki [...] peracta, 1730 (cyt. Visitatio archidiac. Crac. M. Kunicki) — rkps, AKMK, AV 23, s. 145; Visitatio M. Kunicki, s. 726; Acta statuum ecclesiarum, s. 117; Liber memorabilium ecclesiae parochialis Bochniae — rkps (XVIII-XIX w.), Archiwum Parafialne w Bochni (cyt. APB), bez sygn., s. 5; Inventarium ecclesiae parochialis in Bochnia ex anno 1878 — rkps, ADT, bez sygn., s. 3; Chotkowski, op. cit., s. 54.

w latach 1845—46¹⁵⁴, a następnie z okazji 600-letniej rocznicy śmierci bł. Kingi¹⁵⁵.

Najbardziej charakterystyczną cechą kultu bł. Kingi wśród górników kopalni soli było urządzenie kaplic poświęconych ich patronce w podziemnych komorach solnych. W Wieliczce taka kaplica istniała prawdopodobnie już pod koniec XVII w.¹⁵⁶ Po spaleniu się jej wystroju poświęcono Błogosławionej nową kaplicę, tym razem wykutą w caliznie solnej, stosownie do zakazu używania w budowie i wystroju kaplic jakichkolwiek materiałów stwarzających niebezpieczeństwo pożaru¹⁵⁷. Obecna kaplica bł. Kingi, mogąca pomieścić ok. 2 tys. osób, jest już prawdopodobnie trzecią z rzędu, a wykuta została w soli z początkiem XIX w.¹⁵⁸ Również w Bochni podziemna kaplica bł. Kingi miała powstać wkrótce po jej beatyfikacji, ale źródła nie przekazały wiadomości o jej początkach. Obecna kaplica została wydrążona w kopalni bocheńskiej w połowie XIX w.¹⁵⁹ W tym samym czasie wzniesiona została w Wieliczce kaplica cmentarna, także pod wezwaniem bł. Kingi¹⁶⁰.

W kościołach i kaplicach wznoszono ołtarze pod wezwaniem bł. Kingi. Na uwagę zasługują przede wszystkim ołtarze konsekrowane jeszcze przed beatyfikacją bł. Kingi, ale już po dekrete Urbana VIII, który zabraniał tego rodzaju publicznej czci oddawanej sługom Bożym. Po beatyfikacji wystawiono wiele innych ołtarzy poświęconych i konsekrowanych już oficjalnie na cześć Błogosławionej.

Zgodnie z tradycją, potwierdzoną opiniami biegłych w sztuce malarzkiej i rzeźbiarskiej, których powoływano na ekspertów podczas procesów beatyfikacyjnych, pierwsze ołtarze poświęcone Błogosławionej zaczęto wznosić wkrótce po jej śmierci. Pierwszymi były prawdopodobnie ołtarze zbudowane obok jej grobu, a więc w kaplicy klasztornej klarysek

¹⁵⁴ Por.: Liber memorabilium ecclesiae parochialis Bochniae — rkps, APB, bez sygn., s. 16.

¹⁵⁵ Por.: Proc. can. V. 2, k. 138; Łaski — rkps, AKKS, BK/i-118; Pabis, op. cit., s. 36.

¹⁵⁶ Na istnienie kaplicy bł. Kunegundy zdaje się wskazywać niejasna wzmianka w opisie pożaru kopalni soli z 1697 r. (por.: *Instrukcje górnicze dla żup krakowskich z XVI—XVIII wieku*, opr. A. Keckowa, [W:] *Źródła do dziejów nauki i techniki*, t. IV, Wrocław 1963, s. 117-9 (cyt. *Instrukcje górnicze*); Proc. can., k. 68', 93', 114'-5', 270' n., 275'-6', 402).

¹⁵⁷ (Por.: *Instrukcje górnicze*, s. 117-9, 136-43.

¹⁵⁸ Por.: Odpisy listów, BK/i-3, s. 15 n.; Proc. can. V. 2, k. 229; Kronika XII, s. 70 n.; *Kat. zab. szt.*, t. I, z. 6, opr. J. Lepiarczyk, Warszawa 1951, s. 35.

¹⁵⁹ Napis na tylnej ścianie tej kaplicy stwierdza, że została ona wydrążona w latach 1858-61, a poświęcona 24 XII 1861 r. przez ks. Piotra Krasińskiego.

¹⁶⁰ Por.: Proc. can. V. 2, k. 229'; Kronika XII, s. 71; Odpisy listów, BK/i-3, s. 16 n.; Pabis, op. cit., s. 39.

i kościele do niej przylegającym. Najstarszy ołtarz w kaplicy klasztornej, o którym była już mowa poprzednio, wykonany był z drewna i posiadał obraz przedstawiający w środku Matkę Bożą, a po bokach bł. Kingę i św. Klarę¹⁶¹. Z początkiem XVII w. ołtarz ten był już mocno zniszczony. Został zatem usunięty z kaplicy i podarowany nieco później do starosądeckiego kościółka św. Rocha, którego wystrój wnętrza zniszczył pożar¹⁶². Na miejsce starego wzniesiono w kaplicy nowy, piękniejszy ołtarz bł. Kingi, wykonany również z drewna i częściowo pozłacany¹⁶³. Główną ozdobą nastawy tego ołtarza była otaczana od dawna czcią figura bł. Kingi, przechowywana dotąd w specjalnej szafie w kaplicy¹⁶⁴. W połowie XIX w. ołtarz ten został gruntownie odremontowany, a następnie 8 IX 1848 r. biskup tarnowski Józef Wojtarowicz uroczyście go konsekrował¹⁶⁵.

Podobnie jak ten ostatni również wkrótce po śmierci bł. Kingi miał powstać ołtarz pod jej wezwaniem w kościele klasztornym obok kaplicy z relikwiami¹⁶⁶. Kolejno trzy obrazy Błogosławionej, malowane na płótnie i desce, znajdowały się w tym ołtarzu do czasu jego przebudowy w 1661 r.¹⁶⁷ Wtedy bowiem, za pozwoleniem biskupa krakowskiego Andrzeja Trzebickiego, został zburzony dotychczasowy ołtarz, a wykonano nowy z czarnego marmuru¹⁶⁸. Nad mensą tego ołtarza umieszczano podczas mszy św. relikwie bł. Kingi¹⁶⁹. Powyżej znajdował się cenny, odlany ze złotych i srebrnych tablic wotywnych, obraz przedstawiający Błogosławioną, ale kiedy zagrażało jakieś niebezpieczeństwo, jego miejsce zajmował inny obraz, malowany na płótnie i desce¹⁷⁰. Opisany tutaj ołtarz był kilkakrotnie odnawiany, zwłaszcza pod koniec XVII w., a następnie w latach 1776-77, 1848-49 i po raz ostatni w 1892 r.¹⁷¹

Ołtarze pod wezwaniem Błogosławionej wznoszono nie tylko w klasztorze starosądeckim. Już na długo przed jej beatyfikacją istniał taki oł-

¹⁶¹ Por.: Proc. beat., k. 101.

¹⁶² Por. ibid., k. 101, 112'.

¹⁶³ Por. ibid., k. 62', 101, 102', 485, 495', 507', 511, 514', 518, 549', 554; *Acta SS.*, Julii t. V, s. 662.

¹⁶⁴ Por.: Proc. beat., k. 62', 102' n., 245, 439', 485', 489, 492, 508, 567'; Sygański, op. cit., s. 93; *Acta SS.*, Julii t. V, s. 662.

¹⁶⁵ Por.: Kronika II, s. 29, 31 n.

¹⁶⁶ Por.: Proc. beat., k. 104-5, 439', 444', 455, 485, 495', 507', 511 n., 514', 518, 522, 532, 535', 539', 549', 554.

¹⁶⁷ Por. ibid., k. 103', 104 n.

¹⁶⁸ Por. ibid., k. 104'; Proc. can., k. 151'

¹⁶⁹ Por.: Proc. beat., k. 105 nn.

¹⁷⁰ Por. ibid., k. 104' nn.

¹⁷¹ Por.: Inv. bon., k. 324; Kronika I, s. 17; Kronika II, s. 29; Kronika VII, s. 78; Pamiętniki starodawne, Rk/b-4, s. 8.

tarz w kościele franciszkanów w Starym Sączu. Wprawdzie spalił się on podczas pożaru kościoła, ale na jego miejsce wstawiono wkrótce nowy, rzeźbiony w drewnie ołtarz, który konsekrował ok. 1660 r. Mikołaj Oborski, biskup sufragan krakowski¹⁷². Ołtarz ten przetrwał do czasu kasaty klasztoru franciszkanów starosądeckich (1815) i zburzenia ich kościoła (1821)¹⁷³. Natomiast biskup sufragan Tomasz Oborski konsekrował 1 V 1638 r. ołtarz bł. Kingi w kościele kolegiackim w Nowym Sączu, o czym miał świadczyć zapis w kronice prowadzonej przy tym kościele¹⁷⁴. O istnieniu ołtarza Błogosławionej wspominał także proboszcz z Barcic, zeznający jako świadek procesu beatyfikacyjnego w 1684 r.¹⁷⁵ Po beatyfikacji bł. Kingi powstały nowe ołtarze pod jej wezwaniem, szczególnie w bocznej kaplicy kościoła parafialnego w Starym Sączu (ok. 1740)¹⁷⁶ oraz wykonany w stylu rokokowym boczny ołtarz w kościele parafialnym w Krempachach na Spiszu (1772)¹⁷⁷.

Kult bł. Kingi rozwijał się również w Nowym Korczynie ze względu na żywą pamięć o jej pobycie i działalności w tym mieście. Nic więc dziwnego, że już przed beatyfikacją można było tutaj znaleźć ołtarze wznoszone pod wezwaniem Błogosławionej. Już najpóźniej na przełomie XV i XVI w. powstał główny ołtarz w kościółku św. Mikołaja nad Nidą, który poświęcono czci bł. Kingi¹⁷⁸. Nie wiadomo, co stało się z tym ołtarzem po rozebraniu kościółka na podstawie dekretu wizytacji A. Kozickiego z 1783 r.¹⁷⁹ Poza tym na zamku korczyńskim była kaplica Św. Trójcy, zgodnie z tradycją wzniesiona przez Bolesława Wstydliwego na prośbę małżonki. W tej kaplicy, odnawianej w 1638 r. przez Jana Zebrzydowskiego, miecznika koronnego, był mały ołtarz Błogosławionej, który oglądali jeszcze komisarze procesu beatyfikacyjnego z 1684 r.¹⁸⁰ Po spaleniu się zamku ołtarz ten, zniszczony już ze starości, przeniesiony został

¹⁷² Por.: Proc. beat., k. 113.

¹⁷³ Por.: Pamiętniki starodawne, Rk/b-4, s. 10; Świadcstwo o stopce bł. Kune-gundy, 1744 r. — rkps, AFK, Stary Sącz I, s. 117.

¹⁷⁴ Por.: Proc. beat., k. 113'.

¹⁷⁵ Ibid., k. 511'.

¹⁷⁶ Por.: Proc. can., k. 346 n.; Pamiętniki starodawne, Rk/b-4, s. 63; *Kat. zab. szt.*, t. I, z. 10, s. 35 n.

¹⁷⁷ Por.: Proc. can. V. 2, k. 246B; Odpisy listów, BK/i-3, s. 49; Kronika XII, s. 85; *Kat. zab. szt.*, t. I, z. 11, s. 12.

¹⁷⁸ Por.: Proc. beat., k. 558' n.

¹⁷⁹ Akta wizyty generalnej z woli i rozkazu [...] Michała Jerzego Ciołka Ponia-towskiego biskupa plockiego [...] koadiutora z całą jurysdykcją krakowskiego [...] w czterech dekanatach: pacanowskim, opatowskim, witowskim i sokolińskim przez Antoniego Franciszka Dunina Kozickiego kolegiaty pileckiej dziekana od dnia 15 V do 22 X R. P. 1783 odprawionej (cyt. Akta wizyty generalnej A. Kozickiego) — rkps, AKMK, AV 56, s. 557.

¹⁸⁰ Proc. beat., k. 558.

w 1727 r. do kościoła parafialnego i umieszczony w kaplicy od strony południowej¹⁸¹. W XIX w. istniał jeszcze jeden ołtarz bł. Kingi w Nowym Korczynie, a mianowicie w kościele franciszkanów¹⁸².

Wznoszono ołtarze pod wezwaniem Błogosławionej również w miejscowościach posiadających kopalnie soli. Pierwszy taki ołtarz, konsekrowany w 1660 r., powstał w kościele reformatów w Wieliczce z inicjatywy górników kopalni soli należącej do rodziny Lubomirskich¹⁸³. Po spaleniu się tego ołtarza podczas pożaru w kościele i klasztorze w kwietniu 1718 r., wzniesiony został nowy ołtarz bł. Kingi, który fundowała rodzina Pawłowskich z Wieliczki, a konsekrował bp Jan Tarło 28 VIII 1721 r.¹⁸⁴ W 1809 r. zakupiono do tego ołtarza nowy obraz bł. Kingi, ale już w 1878 r. zamieniono go na obraz Serca Bożego¹⁸⁵. Łączyło się to niewątpliwie z pewnym upadkiem kultu Błogosławionej w kościele reformatów wielickich. Przetrwał natomiast jej kult w kościele parafialnym, chociaż tutaj jego ślady pojawiły się nieco później. Pierwszy bowiem ołtarz bł. Kingi w tym kościele wzniesiony został dopiero ok. 1740 r.¹⁸⁶ Ołtarz ten uległ zniszczeniu wraz z całym kościołem (1786-87), ale w odbudowanym kościele (1805) znalazł się także nowy ołtarz bł. Kingi (ok. 1850)¹⁸⁷.

W kościele parafialnym w Bochni centralne miejsce opisanej już ka-

¹⁸¹ „Ołtarz bez gradusa z mensą drewnianą, niebiesko malowany, miejscem złożony i srebrzony, mający obraz błog. Kunegondy z zamkowej kaplicy roku 1727 przeniesiony, dla starości zboląły [...]” (Akta wizyty generalnej A. Kozickiego, s. 554).

¹⁸² „Ołtarz S. Kunegondy, snycerską robotą robiony po niektórych miejscach malowany, metalem przekształcony z farbą, w jednej facjacie obraz S-tej Konegondy, w drugiej S. Salomei, oprawny w ramie” (Inwentarz z 1834 r. — rkps, AFK, „Teczka z materiałami do historii Korczyna”).

¹⁸³ Por.: Proc. beat., k. 556', 595' n.

¹⁸⁴ Por.: Cronica Conventus Vielicensis, t. I ab anno Domini 1623 ad annum 1771 — rkps, Archiwum oo. Reformatorów w Wieliczce (cyt. ARW), bez sygn., k. 1 n., 54-5, 437' n.; Proc. can. V. 2, k. 229 n.; Kronika XII, s. 71; Odpisy listów, BK/i-3, s. 15-7; C. Ochోński, Dzieje klasztoru oo. reformatów w Wieliczce, 1623-1948, Kraków 1948, maszynopis, ARW, s. 77.

¹⁸⁵ Por.: Cronica Conventus Vielicensis, t. II ab anno D. 1771 — rkps, ARW, bez sygn., k. 15'; Ochóński, op. cit., s. 77.

¹⁸⁶ „Septimum [altare]. Ad primam columnam penès ambonam S. Cunegundis Patronae Regni Poloniae noviter extractum deauratum ac coloribus depictum, in quo dum celebratur portatile adhibetur” (Visitatio archidiacon. Crac. M. Kunicki, s. 1362); Acta visitationis ecclesiarum in decanatu Vielicensi ex commisso [...] Andree [...] Załuski episcopi Cracoviensis [...] per Franciscum Skarbek Borowski canonicum cathedralem Cracoviensem expeditae mense Septembri a. D. 1748 — rkps, AKMK, AV 40, s. 20; Liber munimentorum, s. 12, 38.

¹⁸⁷ Por.: Proc. can. V. 2, k. 229'; Kronika XII, s. 71; Odpisy listów, BK/i-3, s. 15-7; *Kat.zab. szt.*, t. I, z. 6, s. 32.

plicy bł. Kingi zajmował ołtarz konsekrowany na jej cześć. Powstał on najprawdopodobniej na przełomie XVII i XVIII w., gdyż liczne wzmianki o nim w źródłach od 1730 r. nie podawały już czasu jego budowy¹⁸⁸. Obraz bł. Kingi umieszczony w tym ołtarzu przyozdobili górnicy srebrną sukienką, promieniami wokół głowy, wyzłacanym berłem i mitrą, a także zawieszali wokół niego wota dziękczynne¹⁸⁹. Wraz z remontem kaplicy przed jubileuszem 600-letniej rocznicy śmierci Błogosławionej wzniesiono nowy ołtarz pod jej wezwaniem, a w nim znalazł się obraz malowany według szkiców J. Matejki przez jego ucznia W. Rossowskiego¹⁹⁰.

O czci bł. Kingi, rozwijającej się wśród górników kopalni soli, świadczyły też ołtarze istniejące w kaplicach podziemnych. Wykonany z drewna pierwszy ołtarz Błogosławionej w podziemnej kaplicy wielickiej powstał na przełomie XVII i XVIII w.¹⁹¹ Później dla uniknięcia pożaru wykuwano z brył soli wszystkie przedmioty kultu w tych kaplicach, a więc również ołtarze. Taki właśnie wykonany został w drugiej połowie w. XIX w podziemnej kaplicy w Wieliczce przez Józefa Markowskiego¹⁹².

Boczny ołtarz w kościele parafialnym w Drohobyczu (diec. przemyska), wzniesiony pod wezwaniem bł. Kingi (XVIII w.), świadczył o jej kulcie rozwijającym się wśród górników kopalni soli położonych na wschodnich terenach dawnej Polski¹⁹³.

Poza wymienionymi ośrodkami istniał jeszcze ołtarz pod wezwaniem bł. Kingi w Harkłowej (diec. przemyska)¹⁹⁴ i w Babcicach k. Warszawy (z przełomu XIX i XX w.)¹⁹⁵.

Omawiając ołtarze trzeba wspomnieć wreszcie o altarii bł. Kunegundy, istniejącej w XVIII w. przy kościele kolegiackim w Nowym Sączu. Była to początkowo altaria pod wezwaniem Ścięcia św. Jana Chrzciciela, ale w 1725 r. otrzymała nazwę altarii bł. Kingi. W 1763 r. bp Kajetan Sołtyk wcielił ją do uposażenia archidiakona sądeckiego¹⁹⁶.

¹⁸⁸ „Quintum altare in capella murata versus orientem a parte meridionali S. Cunegundis consecratum, nullam dotem habens” (Visitatio M. Kunicki, s. 726); Visitatio archidiac. Crac. M. Kunicki, s. 145; Acta statuum ecclesiarum, s. 101, 109; Inventarium ecclesiae parochialis in Bochnia — rkps, ADT, bez sygn., s. 3.

¹⁸⁹ Por. Acta statuum ecclesiarum, s. 101.

¹⁹⁰ Por.: Proc. can. V. 2, k. 138; Odpisy listów, BK/i-118; Pabis, op. cit., s. 36.

¹⁹¹ Por.: Instrukcje górnicze, s. 117-9; Proc. can., k. 114'-5'.

¹⁹² Por.: Kat. zab. szt., t. I, z. 6, s. 35.

¹⁹³ Por.: Proc. can. V. 2, k. 289; Kronika XII, s. 75 n.; Odpisy listów, BK/i-3, s. 30 n.

¹⁹⁴ Por.: Pabis, op. cit., s. 40

¹⁹⁵ Por.: Proc. can. V. 2, k. 276; Kronika XII, s. 98 n.; Odpisy listów, BK/i-3, s. 67; Pabis, op. cit., s. 40.

¹⁹⁶ Por.: B. Kumor, Archidiakoniat sądecki. Opracowanie materiałów źródło-

Z powyższego zatem wynika, że kościoły, kaplice i ołtarze poświęcone Błogosławionej powstawały przede wszystkim w miejscowościach w jakikolwiek sposób związanych z jej życiem albo w miastach posiadających kopalnie soli. Na terenie Sądecczyzny i Podhala oraz w Nowym Korczynie motywem nadawania takich wezwań była żywa pamięć, przechowywana wśród tamtejszej ludności, o pobycie i działalności bł. Kingi. W Sądecczyźnie wpływała na to również działalność klasztoru klarysek. Oddziaływanie zakonnice tego klasztoru przejawiało się w propagowaniu kultu ich fundatorki, a także w poświęcaniu jej fundacji powstających w okolicznych wioskach, których większa część była własnością klasztorową¹⁹⁷. Żywy zaś kult oraz przeświadczenie o specjalnej opiece Błogosławionej nad górnikami kopalni soli i ich warsztatami pracy to motyw powstawania kaplic i ołtarzy pod jej wezwaniem w Bochni, Wieliczce czy też innych miejscowościach posiadających takie kopalnie. Jedynie fundację kaplicy szpitalnej w Dębnie oraz konsekrację ołtarza w kościele reformatów w Wieliczce przypisać można czci, jaką bł. Kinga otaczana była w rodzinie Tarłów. Wreszcie w czasach nowożytnych przy nadawaniu wezwań Błogosławionej odgrywał także rolę motyw narodowy (Babice).

Reasumując omówione zagadnienia trzeba stwierdzić, że rozwój form kultu liturgicznego bł. Kingi szedł nieco odmiennymi drogami niż w wypadku innych świętych i błogosławionych. Przyczyną tego faktu było zbyt późne, bo dopiero w 400 lat po śmierci, wyniesienie bł. Kingi na ołtarze, i do tego jedynie przez beatyfikację. Stąd w ciągu tego długiego okresu czasu, jaki upłynął od chwili jej śmierci do beatyfikacji, rozwinęło się wiele form jej kultu, nie zatwierdzonych wprawdzie oficjalnie przez Stolicę Apostolską, ale istniejących za wiedzą lub zgodą miejscowych biskupów. Już przed wyniesieniem na ołtarze obchodzone było święto bł. Kingi, szczególnie w Starym Sączu, Nowym Korczynie oraz miejscowościach związanych z kopalniami soli. Przez pewien czas odprawiano już msze św. z własnym formularzem o Błogosławionej, a także znane były początkowe formy oficjum brewiarzowego odmawianego na jej cześć. Pod jej wezwaniem wznoszono już pierwsze kaplice oraz dość liczne ołtarze, które były poświęcane, a niekiedy nawet konsekrowane.

Po beatyfikacji nastąpił okres starań o uzyskanie dla Błogosławionej jak najwyższego stopnia w formach kultu liturgicznego. Starania te doprowadziły do przyznania Błogosławionej przez Stolicę Apostolską naj-

wych do atlasu historycznego Kościoła w Polsce, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 1964, t. IX, s. 119.

¹⁹⁷ Por.: L. Wiatrowski, *Z dziejów latyfundiów klasztoru klarysek ze Starego Sącza (XIII-XVIII w.)*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Wrocławskiego”, ser. A, 13 (1959) 93-182.

wyższej rangi święta i oficjum, własnej modlitwy oraz lekcji II nokturnu, a to wszystko w związku z tytułem pierwszorzędnej patronki Polski i Litwy. Ze strony zaś czcicieli bł. Kingi wychodziła w dalszym ciągu inicjatywa wznoszenia pod jej wezwaniem kościołów, kaplic i ołtarzy. Po okresie jednak żywego rozwoju kultu liturgicznego bł. Kingi nastąpiło pod koniec XVIII i XIX w. pewne osłabienie intensywności jego form. Znalazło to wyraz m. in. w bardzo małej liczbie kaplic i ołtarzy powstających w tym czasie na cześć Błogosławionej. Pod koniec XIX i na początku XX w. ponownie ożywił się jej kult w związku z podjętymi staraniami o jej kanonizację.

LE CULTE LITURGIQUE DE KINGA BÉATIFIÉE EN POLOGNE

Résumé

L'évolution du culte liturgique d'un saint a toujours été initié par la reconnaissance officielle de sa sainteté manifestée ou par la béatification ou par la canonisation. Ce fut une manière de vénération sanctionnée par l'Église. Pourtant, la liturgie consacrée à Kinga béatifiée (1234-1292) connut une évolution tout à fait particulière. Ce fut, d'abord, la femme d'un prince cracovien Bolesław Wstydlivy et, plus tard, une religieuse au couvent de Stry Sącz.

Les quatre siècles entre sa mort et sa béatification (en 1690) ont vu s'éclorre, sans l'approbation du Saint-Siège mais avec la permission des évêques des diocèses, de nombreux formes de culte liturgique à son nom. Durant le procès de béatification, on désira même l'élévation de la béatifiée sur les autels. Après la béatification, les formes de culte publique furent sanctionnées et, depuis, leur évolution fut guidée par les décrets du Saint-Siège pour répondre aux pétitions qui affluèrent de Pologne.

Bien avant la béatification de Kinga, le jour de sa mort, le 24 juillet, fut commémoré régulièrement et était considéré comme fête d'église normale. Cette coutume naquit non seulement à Stry Sącz mais encore à d'autres endroits liés, d'une manière, à la béatifiée. Peu après la béatification, cette fête reçut l'approbation du pape en tant que rite *semi-duplex*, puis *duplex-maius*, (en 1695), et enfin en 1725 on lui attribua le titre de *duplex I classis cum octava*. En même temps, le dimanche après le 24 juillet fut déclaré son jour de fête. Cependant, le XXe siècle put voir une sorte de dégradation du rang de cette fête dans la hiérarchie des cérémonies.

Vers la fin du XVe et pendant le XVIe siècle, un formulaire de messe aussi bien que des offices furent consacrés à la béatifiée. Ces activités furent approuvées et augmentées en 1690 car le Saint-Siège y ajouta une permission spéciale pour des prières au nom de Kinga. Ceci fut pratiqué en Pologne et, plus précisément, dans les monastères franciscains.

Pareillement, aux textes de la messe aussi bien qu'aux offices fut ajouté le *communium Virginum*. Une prière à Ste. Cunégonde fut incorporée aux textes et la leçon de la IIe nocturne aux offices (en 1725).

De temps en temps, avant et après sa béatification le nom de Kinga fut énoncé dans la litanie. Même dans les prières publiques, le nom évoquait une réponse aux besoins des fidèles (*suffragia*). Dès le XVIIIe siècle, des indulgences étaient distribuées aux participants de la fête de la béatifiée. En général, ce culte fut manifesté par la sanctification d'autels, de chapelles et, même, d'églises.

Au point de vue chronologique, l'évolution la plus intense de ce culte eut lieu au XVIIe et jusqu'à la moitié du XVIIIe siècle. Ce fut justement lors des tentatives de faire béatifier Kinga qu'on attachait le plus d'importance et de vénération à cette fête.